

Ötödik évi folyam.
Pest. október 10-én 1858.

A Vasárnapi Ujság hetenként egyszer nagy negyedrében egy és fél íven jelenik meg. — Előfizetési díj július—decemberig, azaz : 6 hónapra Buda-Pesten hazhoz küldve vagy postai úton a Politikai Ujdonságokkal együtt 4 ft. pp. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Zrinyi a költő.

Életrajz, írta PAULER GYULA.

(Folytatás.)

III.

(A vlachok ügye. Viszály Draskovich Gáspárral.)

Zrinyi a pillanatnyi békét arra használá, hogy hivatalának polgári kötelességeire fordítsa figyelmét. Fontos és igen kellemetlen ügybe kapott, mellyben hogy czélt nem ért, ármányoktól ment lelkének becsületére válik. Vanak ügyek, mellyekben a vesztes dícsőség. A vlachok ügye forgott kérdésben, harmadizben már 15 év óta, — olly tárgy, mellynél tovább kell időznöm, mert világot vet Horvátország viszonyára az örökös tartományokhoz.

Szlávok, a régi szerb királyság tartományaiból a török elől futva, Szlavoniának és Horvátországnak puszta határvidékein kerestek és leltek menedéket. Az első gyarmatot a XVI. század végén és a XVII. elején több követte. — E bevándorlók, mind ó hitűek, tán nem kevésbé gyűlöltek a katolikusokat, mint a törökök; a rablók is határörök voltak, és a károlyvárosi és varasdi német tábornokok alatt állottak. Már ez is elég ok volt a magyaroknak panaszra; hozzájárult az uszkókok, vagy mint a horvátok nevezték őket, vlachok, thrákoknak garázda vadon állapotukban gyökerező szabadság-érzete, melly mitsem akart tudni az urbéri tartozásokról, a megyei hatóságoknak beavatkozásáról ügyeikbe, mellyeket eddig kapitányaik kezeltek.

Ez izgágaságnak 1630. táján Hladica archimandritájok határozott irányt adott. Ugy látszik, e gazdag nagyravágyó férfiuban nem közönséges ész lakott. Bécsbe utazott, mert érezte, hogy csak császári segélylyel boldogulhat. — Nemsokára visszatért, kiváltságokkal megrakottan, mellyek a

vlachoknak a földre, hol laktak, tulajdon jogot adtak, őket a magyar törvények alól fölmenték, a halálbüntetést köztök megszüntették, helyébe pénzbírságot rendeltek és a közigazgatást, igazságszolgáltatást német módra rendezék. Horvátország fölzdult a nyilvános megkárosításra. — Sok kérés után a király az ügyet, egy stájer és magyar urakból álló bizottmányra bizta, elintézés végett. Az ügy folyama alatt Hladica meghalt, Némethonban pedig Franciaország nyíltan a svédek pártjára állott, ok, melly a királyt engedékenységre bírta : a vlachok kiváltságait megsemmisíté és minden visszaélést megszüntetni ígért. — Közbejött magán panaszokra, nehézségekre nézve a bizottmányt „későbbi boldogabb időkre“ elnapolta.

A vlachok megmaradtak előbbeni állapotukban. Garázdálkodásaik folyton folytak. — Ugy, hogy 10 évvel később Draskovich János bánása alatt panaszos követség ment III. Ferdinándhoz és tért vissza azon parancscsal, hogy orvosoltassék, intéztessék el a királyság panasza. Végre-hajtójául Schwarzenburg György, a szlavoniai végek kapitánya volt kinevezve. Rattkay György és Orehócsy Gáspár al-bán, e rendelettel Varasdra Schwarzenburghoz siettek. — Ez, miután a követeket megijeszténie nem sikerült, kitérőleg válaszolt, hogy majd a császár elé fogja vinni az ügyet. — Ez nem történt, mert mint mondák, ő felségét Rákóczy mozgalmái veszik igénybe.

Az országgyűléseken több panasz és határozat kelt ez ügyben, de sükertelenül. Az 1647. országgyűlésen Zrinyi is tagjává lett a már 1635. óta vesztéglő bizottmánynak. Tagjai részben meghaltak : helyeiket Zakmárdy János, Orehócsy Gáspár és Ruchics János zágrábi alispán pótolá. — Styria részéről Rinksmaul Farkas és Trautmansdorf volt kiküldve, mindketten éles eszű emberek, finom és rettenetes ellen- ségek. Zrinyi tüzzel és ritka belátással fogott az üggyhöz. Három

ZRINYI MIKLÓS.

(Figyelmeztetjük olvasóinkat, hogy lapunk I. évi 21. számában a „Balatonvidéki rajzok“ között szintén közöltük a költő Zrinyinek egy arcképét, másolatát egy a keszthelyi grófi kastély könyvtárában őrzött festvénynek. Mint ilyen méltó helyet foglalt el a többi rajzok között, de mondanunk sem kell, hogy a jelen arckép mind művészi felfogás, mind valószínűleg hűség tekintetében is [ez a költőnek mintegy történetileg szeütesített arcképe] elsősegét érdemel. Szerk.)

kiküldve, mindketten éles eszű emberek, finom és rettenetes ellen- ségek. Zrinyi tüzzel és ritka belátással fogott az üggyhöz. Három

havi munka kedvező sikert látszott ígérni. III. Ferdinánd helyesleg nézte a bán működését. Azonban a vlachok majd megegyeztek, majd nem. A styriai követek levelezésekkel húzták az időt, majd az ügyet. Miután Zrinyi ki nem fogtak, kétségbe kezdtek vonni a császár akaratát, külön magyarázatokkal elferdíték annak világos értelmét. E fogás által győztek. — Zrinyi és társai észrevehették a németek alnokságát, de gyanujok messzebbre, nem terjedett. Megnyugodtak a határozatban, hogy az ügy a király elé terjesztessék.

Következő évben vizkereszt napja után, a bán Zágrábban 40 napig igazságot szolgáltatott. — Kevéssel utóbb a nyílt erőszak törvényt szegett. Zrinyi a múlt évben elvesztette volt nejét, Draskovich Euzébiát. Két vára, Klenovnik és Trakostyán, mellyeket 30,000 forint fejében nászajándokul nyert, Zrinyire maradt. — Draskovich Gáspár kéjencz, pazar, végre koldus, visszakövetelék őket, anélkül, hogy az illető összeget értük lefizetné. — A minden kincsvágytól ment bán kész volt a kívánatnak megfelelni, de midőn Draskovich büszkén követelő hangjáról értesült, heves vére fölforrott és mindent kereken megtagadott. Draskovich ármányokkal, majd erőszakkal törekedett czélt érni. 4000 forintot kerítvén, pár száz gyülevész embert összecsoportított; velük vejének jószágaira vetette magát és Klenovnikot megtámadta. — Néhány jól irányzott lövés elejté pár emberét, elriasztá a többit. Erre Trakostyán ellen indult. Utközben megtett mindent, hogy emlékét minél piszkosabb bűnök undokítsák. — A védtelen vár meghódolt: fészkül választá. Tetteiről ekkor vőn hirt Zrinyi, ki betegen feküdt Potolban, és gyors futárok által embereit, német katonasággal fölparancsolta. Midőn Trakostyán alá értek, pár lövés után rohamhoz fogtak. — Német dragonyosok megmásták a sziklát, mire az elrémult őrség bűnfeledés fejében a várat feladta. Draskovich, gyámoltalan a veszély perczében, bujdósová lett. Zrinyi Miklós boszut nem szomjazott. Személyes bántalomért megbocsátott. Rövid idő múlva 4000 forintért visszaadta a jószágokat a nyomorunak.

IV.

(A kosztajniczai támadás. Kis-Komárom ostroma a török által. Hadjárat Kanizsa ellen.)

Kosztajnicza az Unna folyamnak egy szigetén, krajnai Lostohár György árulása által már félszázadnál tovább török birtok, büntetlen menedékhelye volt a martalócoknak, kiknek csapásai alatt a horvát végek véreztek. Ellene indult most Zrinyi, miután a belügyeket némiképp elintézte volt. Gyűlpontul Petriniát, a kiindulás napjául aug. 4-ét tűzte ki. A hadjárat célja, a bánnak hire több horvát urat a kitűzött napra zászlói alá hozott. Eljött Frangepán György, károlyvárosi hadaival, derék hős, kedves embere az udvarnak; vele Csolnics Pál és Delysimunovics Kristóf lovas hadnagyai. Megjelent Rattkay György. Az ifju Rákóczy László, ki most tért haza Rómából, félbenszakasztá utját és hozzá csatlakozott, hogy olly jeles vezér alatt kezdje meg hadi pályáját, mellyet később Várad falai alatt olly dicsően bevégzett. — A két-három ezerre rugó had még ugyanaz nap Petriniánál és Sziszeknél a Kulpán átkelt és miután utközben jól megpihent, harmadnapra este Kosztajnicza előtt állott. Zrinyinek terve volt, kicsalni az ellenséget a várból, a sikon minden oldalról megtámadni és szétzórni. Azért a gyalogságot Patacsics Péter alatt a városon uralgó Déd hegyre rendelte, maga pedig a lovassággal, jó távol a vártól táborot ütött. Akadályok nehezíték a terv kivitelét. Félni lehetett, hogy az ellenség illy tetemes haderő közelváltáról idő előtt tudomást veszen. Reggel felé eső kezdte verni a hadat. — Rosz kedv és aggodalom fogá el a katonaságot. Zrinyi Rattkay által erről értesült. Enyelegve vette a hirt, enyelegve utalt jelszavára, mellyet csak a véletlentől tartó ifju választott volt meg. „*Sors bona, nihil aliud*“. E nyugalom hatott a seregre. A szerencse sem hagyta el a magát el nem hagyót. Hajnalkor elállott az eső. — A tiszta, hűvös reggeli lég üdítőleg hatott a harczfiakra, midőn csatára indultak. A zivataros éjben már előre ment egy kis csapat, egy malmot fölgynjött, de az ellenséget ki nem csalhatta. Omer aga, a kosztajniczai várnagy, már tudósított, hogy Zrinyi a horvát végvárakra készül. A városban nem mozdult senki. — A nyájak nyugodtan a legelőn maradtak és misem mutatott arra, hogy az ellenség jötte e nyugalmat megzavarná. Erre Zrinyi két századot a marhák felé küldött, hogy a pásztorokat leverjék, a nyájakat eltereljék; hadának zömével pedig a város felé nyargalt, és azt szemközt, alkalmas

helyen, kihívólag hosszú sorban fölállítá. A törökök kitörtek, keresztyénekkal elvegyitve, kik a városban mozlim hatóság alatt éltek. Részük a Kosztajniczapatak medrét követte, melly a magyarok, horvátok oldala felé húzódott, és rájuk puskázott; a nagy tömeg a homlokzatra rohant: Zrinyi maga vezette embereit a csatába. Kemény tusa után az ellenséget a városig verte, míg német dragonyosok az ő parancsára az oldaltámadást fölfogták.

A csata alatt megszólamlának a várfalakon az ágyuk, mindenüvé elvivén a hirt az ellenséges betörésről. Dörgésük Banyalukáig elhatott és fölriasztá a törököket. Zrinyi ismerte e szokást, győzelem után is csatára készült, szétváló lovasságát összeszedte. Visszavonulásra szóltak már a tárogatók, midőn a magyar gyalogság sötét tömegekben a Déd hegyről levonult, az Unna hidjánál álló és a magyarok visszavonulását szemmel kísérő törökökre rohant, levágta, vízbe szoritotta őket, úgy hogy török fejekkel telve rohant tova az Unna árja. Omer dühösen látta a kétszeres vereséget. Az egész várőrséget a közeledő magyarokra kirendelte, fenyegetve a lakosokat, hogy szörnyű halál, gyalázatos elcsapás fog várni arra, ki kicsapni vonakodik. Az összes lakosság, jobban félvén vezéreitől mint a magyaroktól, a kivonulókhöz csatlakozott. Erőködésük a milly nagy, olly sükeretlen volt. A győzelemittas keresztyén gyalogság — mellyhez a lovasok közül is több csatlakozott — megzuzta soraikat, öldökölvé a városba nyomult, mit látva Omer, a várkapukat hirtelen bezáratta, hogy legalább a várat mentse meg, ha már a sereg odavesz. A kinn szorultakat nagyrészt legyilkolta a győzők dühe, menekvő, jajgató gyermekeik, nejeik szeme láttára. Végre nem volt már kit ölni. Kosztajnicza meglakolt. A magyar sereg véresen, zsákmánnyal, foglyokkal hazafelé fordult. A csapatok a Déd hegyre vonultak vissza, eleve bizton, majd veszélyek között, mellyek Zrinyi esztét és vitézségét igénybe vevék, nehogy a szerencsés kezdetet csatavesztés, végveszély kövessék.

A kosztajniczai vézslövésére a törökök mindenünnen a csatározás színhelyére ügettek. Növekedett a szám, növekedett az elkeseredés. A kiölt város, a büszkén, büntetlenül tovavonuló ellenség fölbőszté a törököket. Sűrű csapatokban követték a visszavonulókat s a mint nőtt a bátorság, fogyott a távolság. Fenyegetöztek kézzel, szóval: Ne fussanak! még keservesen meg fogják banni a kosztajniczai támadást. Zrinyi a központot vezérelé; lovasságát 10 csapatra osztotta volt — Midőn látta, hogy utócsapatját a törökök aránylag nagy erővel megtámadni készülnek, 50 lovast küldött segítségére. Ezek a támadókat visszaverték, kik most inkább fölhevülve, mint leverve a rövid csata által, a sereg után nyomultak, csak kedvező alkalmat lestek. Hamar kinálkozott a hegyes vidéken; Mosevnicza patakjánál. Zrinyi, ki megtámadást nem várt, keskeny hidján, mellyen alig fért el két ember egymás mellett, seregét lassan, de bizton átvezethetni vélte. Most az ellenséggel szemben, összeszorult, megakadott az egész menet.

A törökök a központra vetették magukat, hol a zsákmány volt s Frangepán és Rattkay, a két György, vezérkedett. A zavarban Ivánovics György közlovasnak szerencsés ötlete perczyi időt nyert: fennszóval Zrinyi nevét kezdé kiáltozni, mintha ott jelen volna. A törökök kissé megszeppentek, megállottak: Ivánovics rájuk rohant, mindent visszányomott, de csak perczre. Új csapatok új erővel harcztak. Megrendült az ég a borzasztó Allah-kiáltástól, melylyel az ellenség bösz vitézséggel minden oldalról a mieinkre rohant. Rattkay már nem érzett magában képességet, a mindig megújuló támadásokat visszaverni. Zrinyihez vágatott, tudósítá a történőkről, figyelmezteté a veszélyre, mellyben az egész sereg forog, ha az ellenségnek keresztültörni és őket bekeríteni sikerül. A bán rögtön a legveszélyesebb pontra vágatott, hol a gyalogság, fél napi harc által kimerítve, dühös támadások alatt ingadozni kezdett. Még néhány percz és nincs emberi hatalom, melly a csüggedőkbe a lelket visszatérítheti. Érzé ezt Zrinyi Miklós. Gyorsan lepattant paripájáról, a csatárok közé keveredett és harsány szóval kiáltá: „*Honosim! bajtársak! ne moeshítsatok be e szép napot gyáva futással. Harczoljatok mint vitézekhez illik! Köstetek állok, gyalog vagyok mint ti, és kész, ha kell, veletek együtt meghalni hitünkért, hazánkért!*“

Szava hatott. A csüggedők diadalmasan helyt állottak, győztek, a törököt jó darabra visszazűzték. Fenyegető állása azonban ovatosságra inté Zrinyit. Mit a bátor katona kezdett, azt az okos hadvezér dülőre vitte. A patak tulsó partját sűrű bokrok szegélye-

zék be. Mögójük német muskatélyosakat rejtett. Mig lovassága a patakon átvonult, a gyalogsággal harcckész állást foglalt a hid előtt. Midőn már az utolsó lovas tul volt, rögtön megfordítá a csatarendet, és gyorsan, majd futva a hidon átvezette. A törökök utána törtek, de a lőtávolságba érőket a cserjék mögül ropogó puskatüz fogadta és megszalasztá. Későn éjjel Petriniába ért a sereg. Az ellenség vesztesége tetemes volt; még nagyobb a csorba, hirén. 250 embere elesett, köztük több főrangú. Halmaikat beléjük tüzött lándsák hirdették az utazónak. Sok emberét, marháját elfogták, miket másnap Petriniában, szokás szerint a harcosok közt kiosztottak.

Alig tért vissza Zrinyi Csáktornyára, midőn a kanizsaiak becsapásáról, Kis-Komáromnak másod izbeni ostromáról értesült. Hasszán, kit Zrinyi csak bámulatra és tán épen azért irigységre, de nem barátságra gerjesztett, föl akarta használni hatalmas ellenségének távollétét, hogy ezen alkalmas fekvésű, közel várat hatalmába kerítse. Vállalatát a budai basa helyben hagyta, Pethő Lászlónak erélyes védelme meghiusította. Rohanó csapatjait visszaverték; maga is karján veszélyes sebet vőn. Zrinyi és Batthyány gyorsan közeledtek. Felhagyott az ostrommal és Kanizsára vonult meghalni.

A békének illy nyilvánvaló megszegése; ágyukkal, a pár ezer emberrel történt várostrom egyszerre a bécsi udvart is fölrazta: Puchheim tábornokot, Zrinyi régi ismerősét, a főhadi tanács alelnökét, Magyarországra küldé, utasítással, hogy Kis-Komáromot, ha már a török elfoglalta, vegye vissza; különben a béke pontjai szerint várat ne vivjon, csak kölcsön pusztításokra szoritkozzék. E parancs szerint 7000 emberrel Batthyányval és Zrinyivel, ki láztól gyötörve kocsin követte a sereget, Segesd alá szállott (aug. 31.) külvárosát fölperzselte, marháit elhajtotta és hadjáratának e diadaljévéneivel magyar földre visszatért. Minden további hadműködésnek véget vetett a császár levele, dicsérő Zrinyit és Puchheimot, parancsoló, hogy mig a török nem mozog, nyugottan viseljék magukat; ha pedig támadólag föllépne, cselekedjenek belátásuk szerint.

A fényes Kapu e pillanatban igen békésnek mutatkozott. Egy csausz Bécsben mentegetőzött és Hasszánnak, ha még meg nem halt, példás megbüntetését ígérte! Ez eljárás okát a nagyvezér a kanizsaiaknak megírta levelében, mellyet Zrinyinek légrádi őrsége fölfogott és urának átadott. Következőleg hangzott: „A nagyvezér a kanizsaiaknak üdvét! Rakonczátlanságtokon, kevélységteken, mellyet az elmúlt időben tanusítottatok, csodálkoztunk. Ha azt még folytatjátok, fejetekkel fogtok lakolni. Talán nem tudjátok, hogy a tatárokat a lengyelek nagy veszteséggel megverték? hogy minket új mozgalmak fenyegetnek? hogy Ázsiát a spahik és jancsárok versenygése veszélyezteti? hogy semmi parancscsal sem fékezhetni őket? Más részről sem vettünk jó híreket. Nincs most ideje a kevélykedésnek.“

A török birodalomnak illy állapota mellett a hazafiak erélyes hadat kívántak, egyesülve Európa többi hatalmasságaival; nem a király, nem az udvar. A félháboru, félbéke állapota megmaradott, mert a török álnok, tehetetlen, végbeli basáit szabadon hagyta garázdálkodni. Kosztajniczát Omer újra erősen fölszerelte. A boszniai basa Petrinia ellen armányt forralt. Horvátország szerencsés-jére Zrinyi, a mindig éber, hirt vőn, és a fenyegetett ponton termett. Jelenléte és az őszi esőzések által megdagadott, kiáradt Kulpa a már utban levőt visszariasztotta; de hol Zrinyi nem volt, ott büntetlenül pusztított a török s a felső magyarhoniak szüretét gyászszal tetézte.

(Folytatás következik.)

S z a b a d b a n .

Nézem a tetőről a kitért vidéket,
Aranykalász hinti végig a mezőket,
A rét, mint zöld fátyol
Habzik a térségen tarka virágokkal,
Illatos lég vegyül a madárdalokkal
S a patak vigan foly.

A munkás ifjuság s vidám leánysereg
Csoportokba gyűlve játszodik és cseveg,
Ott az ő pályája,
Egymásban a földész a hú segedelmet,
A rokot, barátot, s szíve a szerelmet
Könnyen feltalálja.

Rang különbség nincsen köztök, a jó ember
Munka s ipar által egyenlő helyet nyer
Társai sorában.
A mint a teremő földi sorsát adta
Él a földész, Isten parancsát megtartva,
Szép egyformaságban.

Nézem, hosszan nézem a nép vidámságát,
Első kézből veszi az Isten áldását
Ő és háza népe,
S azon kevés jóért, melly éltét fenntartja,
Meg is fizet híven: verejtékét adja
A földnek cserébe. —

De munkája vidám a kies mezőben,
Sarlós kasza-vágás zeneszó közt mégyen.
A fűrj pitypalattya,
Sárga rigó füttye, csalogány zenéje,
Pacsirták s tengelicz játszi csevegése
Öt vigan mulatja.

Mig a város népe zajtól portól halvány,
Fris vér terjed addig a falusi arczán
S szíve is vidámabb.
Tisztább a levegő, mert nyiltabb határa
Tisztábban süt a nap a földész arczára,
A midőn feltámad.

Boldog egyszerűség! vidám pásztor élet!
Közel a természet anyakebeléhez
Még a szív is tisztább,
Mint a nagy világban, hol tán nincsen boldog,
S az emberek, szinte, mint a bösz vámpyrok
Egy más yérét iszzák. —

Oh nép! ne irigyeld a nagyok hatalmát,
Hidd el, hogy ők szíved bántatlan nyugalmát
Sokszor felcserélnék.
Tőlök ember, haza, világ sokat kíván,
Feltudás gyűlölet jár a hírnév nyomán
S a sötét irigység.

Jó barátid téged holtodig szeretnek,
Munkádban, bajodban híven megsegítnek
S kezet nyujt akar ki;
De a közvélemény élén hánykódónak
Pályájára gyakran töviseket szórnak
Legsimább baráti. —

Ha erkölcsös vagy, ha eljár a templomba,
Jó véleménynyel van rólad a faluba
Minden jámbor lélek;
A hatalmasoknak gyakran a legjobbját
Üldözöbe veszik, vérpadra hurcolják
Aljas cselszövények!

Lábaik alatt a közvélemény vihar,
Melly játszodik éltök zajos hullámival,
S ha most felragadja:
Majd feledve minden áldozó küzdelmet
Irgalmatlanul a hánykodó tengernek
Fenekére csapja.

Hányra hintettek sárt a kit isteneltek
A közvéleménynyel sáfárkodó lelkek?
Hányan elhalának,
Kik gyakran magasztos célért küzdödének?
Áldozatok lettek, kinhalált türenek
Honfiak, királyok!

Oh nép! a te boldog egyszerűségében
Dicsérve az Istent, élj elégedetten,
Érezd boldogságod.
Élted annál tisztább medren folyó patak,
Annál kevesebb vész bántja nyugalmadat
Minél szűkebb vágyod!

Dóssa D.

A z ü s t ö k ö s ö k .

Minap szólottunk a jelenleg egünkön ragyogó, ritka szépségű
Donatiféle üstököséről, — a tárgy megkívánja, hogy bővebben em-
lékezzünk ez égi tüneményekről, annyival inkább, mivel ahhoz
annyi babonás balvélemény van kötve.

Az üstökösök átalán, különösen pedig azok, mellyek szabad
szemmel láthatók, mint gömbölyü világos ködtömegek tűnnek fe!

mellyekhez gyakran, de nem mindig, fénypászta (Lichtstreif), vagy karika csatlakozik. Maga a tömeg a fejét, a fénypászta az üstökét képezi. Fejének világitása nem mindig egyforma. A ködtömegből néha világosan tündöklő folt tűnik elő, mellyet magvának (nucleus) neveznek, melly néha csillagalaku pontként, néha, mint a bolygók, kerek tányérként tűnik fel. Az illy magvat környező ködöt ködburoknak (coma) hívják. Mivel e ködburok fénye szélei felé mind halványabb, azért annak átmérőjét is nehéz meghatározni.

Az üstökösökön legbámulandóbb azoknak a csudával határos nagysága. Az 1811-ki üstökös fejének átmérője közel 312,500 mfd. volt. Tehát tömegének a napénál háromszorta, s a földénél négy milliószer nagyobbak kellett lenni. Üstöke még roppantabb: 32 millió mfd.

Az üstök alakja igen különböző: egyenes, hajlott, görbe. Rend szerint csak egy üstökük van, de már két üstökkel birót is láttak, sőt az 1744-ben megjelent négy görbével birt.

Az üstök nagyságánál még csudálandóbb a gyorsaság, mellyel az képződik. Az 1843-kié 50 millió mfd. hosszú volt, melly husz nap alatt képződött. Ha fölteszszük, hogy ez magvából eredt:

mentőszellentyűjén kitolul, míg meleg, azaz míg meg nem sűrűdött, teljesen átlátszó és láthatatlan és csak akkor mutatkozik fejér felhőkép, midőn a külső légben meghül és ez által megsűrűdött. — Innét magyarázható, hogy az üstökös látható területe is azon arányban növekszik, amint a naptól távolabb esik.

Több csillagász állítja, hogy az üstökösnek szilárd magvval kell birni, mivel a gőz- vagy ködtestnek lehetlen volna olly élesen fényleni, mint azt Arago néhány üstököséről állítja. Így Krisztus előtt a 43-ik esztendőben jelent meg egy, olly erős fényvel, hogy nappal is látható volt, mégpedig szabad szemmel, s a rómaiak a megölt Caesar lelkének tartották. Az 1402-ben, 1532-, 1577- és 1744-ben megjelenteket is lehetett nappal látni.

De még eddig minden vizsgálat alá vett üstökösnél kitűnt, hogy az vagy egészen átlátszó vagy félig átlátszó anyagból állt és így szilárd magvval nem birhatott.

Majd mindegyik bir ugyan üstökkel; de van a nélkül is, mint az 1836-ban megjelent Halley-üstökös. Azt is tapasztalták, hogy az üstök többnyire a magv után uszik és azon vonal irányában nyulik ki, mellyet az befutott. Látszatos nagysága valódi nagyságától és

Zabljak erősség a Skutai tó mellett. (Montenegróban.)

milly nagynak kell azon erőnek lenni, melly azt onnét kilövelte, olly gyorsasággal, melly a föld forgásánál hatszorta és az ágyugolyóénál 250 szerre nagyobb! És így a nevezett üstökös farka a husz napi képződési idő alatt naponként harmadfél millió, óránként pedig 100,000 mfd-dal növekedett.

Föl lehet tenni ezek után, hogy azon anyag, mellyből áll, rendkívül vékony és hig, és így az üstökös anyagának tömötsége vajmi csekély, könnyűsége nézve pedig fölül kell mulnia a levegőt, sőt a gőzt is. E mellett szól az is, hogy csak látszóval szemléltető csillagok, fényük csökkenése nélkül, láthatók voltak az üstökös fején át. Tehát minden azon valószínűség mellett szól, hogy az üstökösök légnemű anyagból állnak, melly azonban ezerszerre higabb a mi körlegünknel.

Az üstökösök nem birnak saját fényvel, hanem a naptól nyelik azt, s ez által lesznek láthatókká; és hogy légnemű anyagból vagy gőzből állnak, továbbra még az is bizonyítani látszik, hogy midőn a naphoz közelednek s ez által a meleg bizonyos fokig éri őket, teljesen átlátszókká s így láthatlanokká lesznek és viszont azon arányban, a mint a naptól és annak melegétől távoznak, megsűrűdnek s ismét láthatók. — Épen mint a gőz, melly a gépkazán

azon-helyzettől függ, mellyben a szemlélő szem irányában áll. — A világiürben keringő s naprendszerünkön is átvonuló üstökösök mennyisége megszámlálhatatlan; mindemellett is sem földünkre sem a többi égitestre, legalább az eddigi tapasztalások szerint, legcsekélyebb befolyást sem gyakorol.

Minden időben és minden népnél élt azon balhit, hogy az üstökös valamely rendkívüli esemény előhírnöke, p. o. háborunak, éhségnek, döghalálnak stb. száraz évnek, rosz vagy bő termésnek. Még ma is sokan hódolnak ez előítéletnek, vagy ha attól mentek is, nem egyszer kérdik aggódva, mi történnék akkor, ha az üstökös a földhöz igen közel jönne, sőt avval össze is ütköznék? A világ vége következne-e be akkor? — Nem csuda, ha az avatatlanok hasonló gondolatokkal bibelődnek, midőn még olly híres csillagász is, mint Laplace, az illy összeütközést lehetőnek állítja, melly alkalommal a földgolyó elvesztené forgásának mostani tengelyét; a víz elhagyná medrét, az új egyenlítő felé tolna s az állatok, emberek legnagyobb része elveszne, vagy ez özönvíz által, vagy a nagy lökés következtében, s a polgárisodásnak nyoma sem maradna fenn stb.

Az nem épen lehetlen, hogy az üstökös valamely bolygóval

összeütközzék; de ez csak két feltétel alatt történhetik: 1-ör, ha az üstökös útja a bolygóét átmetszi, és 2-or, ha mindkettő egyazon időben ér az átmetszési pontra. De még eddig egy üstökös sem ismerünk, melly valamelyik bolygó útját átmetszené és csak egy van, a Viela-üstökös, mellynek pályavonala a földét 4650 mfdre megközelíti. Mivel pedig az üstökös fél átmérője 5200 mfd, azért testével 550 mfdre behat a föld pályavonalába. A föld fél átmérője 1000 mfd. levén, ha az üstökössel egy időben érne pályáik legközelebb pontjához, összeütköznének, és pedig úgy, hogy a föld 1550 mfdre benyomulna az üstökösbe. És így vagy ez, vagy az üstökös, vagy mindkettő megsérülne avagy összedőlne. Ez egyszersmind az ismertek közül azon ritka üstökösök egyike, melly a nap körül forog, bizonyos időszak szerint, mint a bolygók; hat év és nyolcz hó alatt futja meg pályáját. Tehát ez idő alatt egyszer áll a földhöz veszélyes közelben. Így történt 1832-ben is, mikor igen megrémült a föld lakossága; de minden ok nélkül; mert midőn az üstökös azon pontra ért, mellyen pályája a földéhez legközelebb vonul el, a föld e ponttól $1\frac{1}{4}$ millió mfd. távolra volt még s mire oda ért, az üstökös még messzebbre eltávozott attól.

e kérdés kipuhatolására Arago által készített összehasonlító táblázatból kitűnt, hogy az üstökös- és egyéb évek közt semmi kivételes különbség sem forog fenn. — De az üstökösök befolyása mellett harcolók még a földrengést, árvizet stb., sőt még a dögvészt is az üstökösöknek tulajdonítják. Így Lima és Callao földrengés általi összeomlását az 1746 ki üstökös hatásából magyarázták, ugyszintén 1665-ben Londonban a dögvészt is.

Az 500-dik évben dögvész ütött ki, s a betegség válságának beálltával a szenvedőt prüszkölési roham lepte meg, hogy aközben sokszor ki is adta lelkét. Azért, mikor valaki prüszögni kezdett, a körülállók elborzadva mondták: „Egészségére váljék, vagy „Isten segítsel!“ E szokás mai napig fentartotta magát. Tán mondani sem kell, hogy e dögvészt szintén azon üstökösnek rótták fel, melly azon évben megjelent.

Ha az illy behatás valóságban épülne, akkor az általános és nem csupán helyi volna; akkor a földrengés nemcsak Limát és Callaot, hanem a földön minden várost romba döntött volna, és 1665-ben a dögvész nem szoritkozott volna csupán Londonra, ugyannyira, hogy környéke attól menten maradt.

Egy montenegrói ház belseje.

És így az eddig ismert üstökösök nem hozhatnak veszélyt a földre; a legnagyobb, a mi történhetik az, hogy a föld valamelyiknek üstökén átmenne, mi nem valószínű. S mi lehetne ennek következménye? Mivel mint magva, úgy üstöke is felette hig lég-nemű anyagból áll: akkor legfőleg ezen lég-nemű anyag összekeverednék földünk légkörével, mi azonban még csak egészségünkre sem volna veszélyes, még azon esetben sem, ha anyaga magában véve ártalmas volna is. E lég-nemű anyag ugyanis ezerszerre higabb légkörünknel és így, ha evvel összeegyednék, az arány olly forma lenne, mintha 10,000 köbláb levegőt befogó szobába 10 köbláb gázt eresztenek, a miből még nem származik semmi nagy baj.

Hogy az üstökös az évszakok légmérékének emelésére befoly, sokan tiszta valóságnak tartják. Így 1811-ben a minőségben jó bortermést általán az üstökösnek tulajdoníták, úgy hogy ez évi bortermést is (Cometenwein) hívták. Ennek bizonyítására felhozták, hogy bár a nyár hűs volt, a szőlő mégis jól megérett, a gabona kitünően sikerült s a dinnye felette izletes volt. Sőt még tovább mentek, s azt akarták észrevenni, hogy ez évben sokkal több iker született, mint közönségesen.

Hogy e befolyása valóság volna, arra nincs bizonyíték, sőt az

És így mindazon balhitnek és mendemondának, melly az üstökös megjelenéséhez tapad, sehol és semmi alapja sincs, s legfőleg a babonás oktalanság rágódik még azokon.

Hát a most ragyogó Donati üstökös ugyan mit jelenthet? Ha valami nevezetes esemény elő talál fordulni, elegenden lesznek, kik azonnal neki fogják azt tulajdonítani. Pedig olly ártatlan ő és olly szépen halad hosszú körútján, melly 2101 évre terjed. A földről legutólszor Nagy Sándor idejében volt látható, s Nagy Károly alatt érte el legnagyobb távolságát a naptól. Mind fényre, mind nagyságra igen közeledik az 1811-iki üstököshöz. Üstökének hossza e hó elején több volt öt millió német mérföldnél. Távolsága a földtől október 1-én 14 millió német mérföld volt, a mi 9-ig 11 millióra apadt, ugyan ekkor a naptól 13 millió mérföldre állt.

Képek Montenegróból.

Montenegro még mindig a napi beszéd tárgya s valószínűleg az lesz még ezental is jó darabig.

Midőn a montenegrói hazájáról beszél, különös előszeretettel s büszkeséggel említi a Soutari tó melletti Rjeka és Csernitza nahiákat, mellyek vidékét montenegrói Olaszországnak hívják, azon regényessége miatt, melly

által a legszebb olaszországi tájakhoz hasonlít. Különösen szép pedig a kilátás a Scutari tó mellett álló Zabljak erősségre (lásd a rajzot), melynek környéke oly gyakran válik a szomszéd s ellenségeskedésben élő népek csatatervévé. E szép vidéken kívül még egyről nevezetes a kis Montenegro, t. i. szép nőiről. A montenegrói nő majdnem kivétel nélkül mind szép. Testalkata, minden mozdulata szabatos, teljes, könnyű és kellemes, ment minden kaczer-ságtól, negélytől; öltözkéiben egyszerű, mellőz minden felesleges csecsebecsét, tülzásra pedig soha sem vetemedik. Legkedvesebben veszi, ha a vendég házában a rendet, tisztaságot dicséri s ételeit jónak találja.

Hosszu, bőnyű ing, kék kötény, e fölé egy szürposztóból készült s térdig érő kaftánféle ujjas képezi a montenegrói nő öltözetét. Fejét sötét színű keszkenővel takarja, mely hátul szabadon lóg le, derekát pedig a fűző helyén övvel szorítja át.

Még az előbbkelő nők is mind illy öltözetben járnak, csak hogy a kelme finomabb s az ing melle és ujjai gyönyörűen kivarrottak. A fejedelmné azonban, nagy mértékben hódol a francia divatnak. Az övet a montenegrói nő, nappal soha sem teszi le, akár mit dolgozzék. Ez egy arasznyi széles és félhüvelyknyi vastag érczkarika, melyet ezüstpléh foglalattal ellátott több sor vörös drágák ékesít, melyek gazdagabbaknál vörösbarna akátköböl, szegényebbeknél pedig üvegből állanak. Ez ékszer, mely nehezebb egy vértől, a montenegrói nők oly könnyűséggel viselik, mint mi egy gyűrűt ujjunkon.

Míg a montenegrói egyrészt nejét csak szolgálónak tekintik, ki a ház körül minden munkát teljesít, s midőn vele napi járó földre vásárra megy, maga lóháton ül, az pedig a terhet fején vagy hátán vive jár gyalog mellette; addig másrészt előtte minden nő szent és sérthetetlen. Jaj annak, ki a nő szemérmét megsérti és még jajabb volna a nőnek, ki arról megfélekedne.

Azon törvény szerint, mely ez országban 55 évjótá főnáll, azon férjnek, ki nejét hűtlenségen kapja, joga van nejének s csábitójának orrát levágni avagy mindkettőt megölni. Nevezetes, hogy e törvények szerint, azon nő, ki haját levágja, fejét megnyiri, 25 vesszőcsapás vagy három hóifogság alá esik. Átalán véve e törvény annyira a nő fölé helyezi a férjet, hogy ez majdnem élet halálának ura és innét magyarázható a montenegrói nőnek azon mély alávetettsége, minek hű kifejezése azon szokás, hogy a nő férjének kezét csókol.

A montenegrói házak belseje (lásd a rajzot) tiszta, meglehetősen csinos. Két személyre való széles ágy, festett ládák, melyekben az örökölt vagy zsákmányolt becsesebb holmi áll, foglalnak helyet a szobában, a falakról fegyverek, szent képek, az elhunyt Miklós orosz czár vagy valamelyik montenegrói vladika arcképe, néhány darab edény csügg; egy szegletben pedig a tüzelőhely látható, a padlásról lelógó üsttel.

Ha igaz az, mit oly sokan állítanak, hogy a nők állapota, legbiztosabb fokmérője valamely ország polgárisodásának: akkor Montenegro még igen hátra van. Itt még a lakosság egyik fele, a nő szolgálásra, kiskorúságra van kárhóztatva, s alávetve a másik önkényének; a férj ura és bírja is egyszerűen nejének. Mennyi igazságtalanság származik ebből s mily nyomorú lényre aljasítja le a sokszor a szegény nőt, kinek csak azért kell mind ezt tűrnie, mert véletlenségéből nem született férfinak! De Törökország szomszédságában nem lehet ezen csudálkozni és mégis sokszorosan jobb helyzete van itt a nőnek mint Törökországban, mert itt mégis neje a férfinak, de ott csak vásári portéka.

A titkos ítélőszékek a 13–16. századokban.

Rendkívüli idők, mint például azon korszak, midőn Németországban a császár a pápával, a fejedelmek a császárral küzdtek, s a lovagok egymás s a városok ellen harcoltak, s ezek is kölcsönösen villongásban állottak: rendkívüli eszközöket tesznek szükségessé a jog és igazság védelmére.

Illy rendkívüli eszközök közé tartoztak a középkorban a Németországban létezett úgy nevezett *titkos ítélőszékek* — *Vehmgerichte* — melyek nem tekintve a rangkülönbségre, s polgári állásra, idézték maguk elé s szigoruan, többnyire halállal lakoltatták a nagyobb bűnösöket, ha bebizonyult ellenük az, a mivel vádolva voltak.

Igen veszedelmes volt ezen ítélőszék előtt megjelenni, de mégis veszedelmesebb volt, meg nem jelenni előttük.

A titkos ítélőszék egy elnökből (ki szabad grófnak nevezetett) s 14., vagy ha a vétség nagyobb volt, 28 ülnökből állt, kik „beavatottaknak” nevezettek.

A régi krónikák szerint rendszeren száz ezer beavatott létezett Németországban; s így nehéz volt a titkos ítélőszékek figyelmét s büntetését elkerülni.

Mind az elnökök, mind a beavatottak borzasztó eskü által kötelezték le magokat, hogy még szülők s testvéreik előtt sem árulják el a titkos ítélő rendszer titkait.

A ki az esküt megszegve árulóvá lón, előbb nyelvétől fosztatott meg, azután harmad nap hét lábmal magasabban akasztatott fel, mint a legnagyobb bűnös.

Minden titkos ítélőszék független volt a választó fejedelmektől, a tartományok uraitól, s a titkos ítélő bírósági testület csak a császárt tekintvén maga fölött állónak, azonnal a mint ez megkoronáztatott, közölte vele az elnökök névsorát, s az ülések rendes helyeit.

A beavatottak bizonyos jelek által ismertek egymásra.

Ha valaki gyilkosságot vagy rablást követett el, avagy azzal vádoltatott, hogy bűvészetet űz, megidézett ezen *titkos törvényszék* által, habár már felmentette is rendes bírja.

A vádat valamely beavatott terjesztette elő, ki esküvel erősítette a törvényszék előtt, hogy a bűn, melyet a vádolt ellen felhozott, csakugyan elkövetett az által.

Az idézés éjjel a vádolt házára szegzetetett s másnap éjjel a kijelölt helyen várta a kiküldött avatott, ki bekötve szeméit, a titkos ítélőszék elé vezette, mely rendszeren valamely barlangban, földalatti helyen, például a várak pinczéiben, vagy sirboltokban, avagy rengeteg erdőben tartotta üléseit.

A bírák álczákkal arcaikon ültek a fél sötétségben egy asztal, avagy nagy kő körül; — az elnök előadta a vádat, s felszólította a vádoltat, hogy mondja el mind azt, a mivel magát védelmezni képes.

Ha bebizonyította ártatlanságát, felmentetett, s bekötött szemmel visszavezettetett oda, hol a beavatottal találkozott.

A ki bűnösnek nyilvánult, halálra ítéltetett, s egy óra alatt, — mely idő imádságra volt engedve — vagy agyonszurattott, vagy felakasztatott; — mind két esetben a legifjabb tag végezte el a bakó foglalatosságát. —

A gyilkok, mely által agyonszurattott a bűnös, a titkos ítélőszék jelét viselvén, ha illy gyilkok valaki keblében találtatott — mert az elítelt hullája az országutra tétetett ki — vagy ha akasztás esetében a fába, melyre a bűnös felfüggesztetett, tör volt szurva, mindenki tudta, hogy a titkos törvényszék ítélte el a lakolt bűnöst.

Ha az idézett nem jelent meg az első megidézetésre, új idézés történt, s ha ezzel is daczolt, mint makacs elíteltetvén, a törvényszék e célra kirendelt tagjai, vagy ezek egyike által előbb utóbb okvetlenül megöletett.

Voltak esetek, midőn, ezen ítélőszékek nyilvánosan is bíráskodtak, de ekkor is álczásan jelentek meg a bírák.

Kijelölvén, hol akarnak bíráskodni, egy avatott tudatta ezt a város vagy község előjáróival, mire ez köteles volt estig kihirdettni, hogy éjjelkor minden lakos az aggastyánoktól a csecsemőkig megjelenjen a temetőben.

Tizenegy óra után megkondultak minden harangok s féltizenkettőkor megjelentek a titkos bírák, mire a lakosság nagy körben a földre ült, a törvényszék pedig egy sir mellett foglalt helyet.

Az elnök elé új kötelek és török voltak téve.

Az avatottak egyike kis pálczával kezében, lassu, kimért léptekkel ahhoz ment, a ki vétke miatt ezen nyilvános ítélet tartatott s így szólt sugva hozzá — pálczájával előbb jobb vállát megérintvén —:

„Ember, te raboltál (vagy gyilkoltál), — a titkos törvényszék bizonyosságot szereztél gonosz tettet felől, már elítelt!”

E szavak után a vádolt vállát ismét megérintte pálczájával s ha nem volt halálra, hanem csak száműzésre ítélve, ismét így szólott sugva hozzá:

„Ember! nemcsak itt, hanem más helyen is lehet kegyeret enni.”

Erre a bűnös eltávozhatott, de vagyonából, mely vagy az általa megölt családjaé, vagy az általa kirabolté lón, semmit sem vihett el s számkivétel (egész Németországból) halálaig tartott.

Ha a bűnös halálra volt ítélve, a feljebb előadott bevezetés után, az illető beavatott kétszer érintette meg fekete pálczával az elítelt vállát, s aztán intett, hogy kövesse, valamely kiszemelt fához, melyre azonnal felakasztotta, anélkül, hogy valaki merészelte volna őt meggátolni bakói eljárásában; mert a nép úgy volt meggyőződve, hogy a titkos ítélőszék csak arra mond halálos ítéletet, ki valóban elkövetett oly bűnt, melyért megérdemli a halált.

Ezen kérlelhetlen szigorú ítélőszék által sok oly bűnös, ki hatalma, pénze és összeköttetése következtében nem ítéltetett volna el rendes bírától — elvette megérdemelt büntetését; de voltak oly esetek is, midőn hamis vádak, gonosz gyűlölet, vagy kincsszomj következtében ártatlanok is ítéltettek általa halálra, mi több ízben kiderülvén, a titkos ítélőszékek nemcsak tiszteletüket veszítették el, hanem később, midőn mindinkább kiderült, hogy gyakran szenvedélyek s boszuvágy következtében is hozatnak általa ítéletek, eltörlésük követeltetett a közvélemény által, csakugyan később, midőn a fejedelmek s városok rendes ítélőtörvényszékeket szerveztek, mint már különben is szükségtelenek, végkép eltöröltettek.

Az utolsó illy ítélet 1568-ban mondatott ki Celleben Hannoverában.

R . . . y . G . . . v .

Néhány szó a cselédekről.

(Végo.)

Hanem az mégis különös, — fogják mondani sokan, — hogy a cseléd hibáinak épen a cseléd tartó házak volnának forrásai!

Igaz, hogy sokat tesz a cseléd született hajlama, továbbá környezete s a törvény, erkölcsi állapota kifejlésére; de legnagyobb befolyást gyakorol erre mégis a ház, melyben pályafutását kezdi és folytatja; mert a cseléd nem önálló független egyén, ő mindig valaki alá tartozik s természetes, hogy e függő állapotnak erkölcsére is okvetlen nagy befolyása van.

Lássuk közelebbről.

Azon osztály, melyből a cselédség kerül, legtöbbszörre nincs oly helyzetben, hogy gyermekeinek valami kitünő nevelést adjon; részint mert az illy szülők maguk is ritkán bírnak valami kitünő neveléssel, részint meg módjuk épen nincsen, hogy gyermekeiket mások által oktattassák, iskoláztathassák.

Az illy szülöktől került fiatalságnak tehát mintegy iskola azon ház, mellyben pályafutása első éveiben szolgál. Ennek szokásait, erkölcsait s szellemét nagymértékben eltulajdonítja. Itt képződik ő jó, erkölcsös, vagy rossz, erkölcstelen cselédé s a millyenné itt lesz, többnyire olyan is marad egész életére.

Ez okból csaknem mindig igaz, hogy *ollyan a cseléd, millyen a gazda és háza népe*. A rossz háznál a jó cseléd is elromlik; mert ez osztálynál ritkaság az olly szilárd erény, melly sziklaként sokáig ellenállhatna minden befolyásnak. Ellenben a jó háznál a rossz cseléd is vagy egészen vagy sokban megjavul.

Ha minden házban rend, takarékoság, szorgalom, okszerű gazdálkodás, erkölcsösség, méltányosság stb. uralkodnék, akkor ugyan hol venné magát a rossz cseléd? Hisz mindenütt csak jó példát látna; de különben is kénytelen volna magát jól viselni, mivel másképp meg nem tűrnék sehol.

Mert furcsa követelés az, hogy a miveletlen, tanulatlan cseléd, ki tán soha sem látta az iskolát belől, templomba pedig egy hóban egyszer ha megy, jobb legyen még mint gazdája, kik pedig tanultabbak, s inkább áll módjukban magukat kimivelni, testileg lelkileg kiképezni!

A valódi és derék házi gazda a cselédet jó indulattal fogadja, tanítványként oktatja, jó példával jár előtte, iránta szigorú, igazságos és méltányos, testi és lelki bajában támogatja, és annak testi és lelki javát lehetőleg előmozdítja, sorsa iránt folytonosan részvételt viseltetik. Mert a cselédség igen is megérdemli a részvételt. Nézzük, csak az ő sorsát. Az ő hivatása, szüntelen mások szolgálata talpon állni, a maga akaratát mindig alárendelni másnak, szüntelen csak engedelmessé, parancsokat teljesíteni és tűrni és munkálkodni kifogyhatatlanul mások javára, érdekében; szóval: egészen föláldozni másoknak magát, és miért? azért a kis bérért. Ez az ő élete! Viseltessünk azért jó indulattal, részvétellel a cseléd iránt.

És a cseléd, ki illy sorsra van reneveltetve, milly hü, háládatos ahhoz, ki iránta részvételt mutat, milly ragaszkodással, szeretettel viszonzozza a jóakaratot, jótéteményt. Ellenben a részvétlen, hideg, szívtelen bánásmód elvadítja, makacscsá, gonoszszá s nem ritkán boszúállóvá teszi.

Igaz, van olly romlott, megátalkodott cseléd is, kire nem hat semmi nemesebb érzemény, cselekedet. Az illyenek számára van a törvény. Ezekkel szigorúan kell bánni s ha javíthatlanok, a háztól eltávolítani, mert ne csak hogy cseléd társait fertőzi be; de még a gazda gyermekének erkölcsé is veszélyben forog miatta. Készakarva hallat az illy gonosz a gyermekek előtt trágár, mosdatlan, ocsmány beszédet, s megrontja azok ártatlanságát, megtanítja korán káromkodni és olly undok beszédre, mint ő maga szokta.

Hogy milly nagy mértékben függ a gazda java a cseléd-től, azt mindenki tudja, ki csak valaha cselédet tartott; még inkább pedig az, ki tán egykor maga is cseléd volt. Fő gondja azért minden valódi gazdának, ki saját érdekeit belátja, a cselédnek illő bánással kinyerni jó akaratát, ragaszkodását és azon lenni, hogy cselédei gyarapodjanak a jóban és, hogy általán a cselédség minél jobb erkölcsi állapotra jusson. Hogy ennek eszközzésére mit tehetnének közvetlen önmaguk, és mit kellene tenniök, a főbbekben előadtuk. Itt azonban még nem állapodhatni meg; mert ha minden gazda a főbbek szerint cselekszik is, nem tehet meg önmaga mindent, a mi a cselédség nevelésére, javítására megkívántatik.

Ez okból szükséges volna, hogy a helységben gazdák és előjárók közösen ügyelnének fel a cselédség anyagi és erkölcsi állapotára. Ügyelnének reá, hogy rendesen eljárjanak templomba lelki oktatásra. Gond lenne arra, hogy szolgálat nélkül soha ne legyenek, s ha mégis illy állapotba jutnának, a napot ne henyéléssel, hanem

napszámbadolgozással vagy egyébként hasznosan töltsék el. Vasárnapi iskolákat állitnának számukra. A pesti legényegylet mintájára egyleteket hoznának köztük létre, hol a korcsmázás helyett, üdvös foglalkozással tölthetnék idejüket. A jó cselédek jutalmazására díjakat s kitüntetések alapitnának. Kis takarékpénztárt avagy garasos pénztárt létesitnének, hova a cseléd megtakarított minden kis filléreit berakhatná, s hogy berakja, arra az egyes gazdák ügyelnének. Számukra akár a községi pénztárból, akár adakozás útján és magának a cselédségnek önkéntes befizetéséből nyugdíjintézetet alapitnának ollyképen, hogy ki 10, 15, 20 évig egyazon helységben s gyakran huzamos ideig egy azon gazdánál szolgált, tehetlen állapotában bizonyos nyugdíjat, segílyt huzand; és ennek kivitele nem is volna olly igen nehéz, mivel tán összeköttetésbe lehetne hozni a szegények eltartásával. Gondoskodnának, hogy beteg állapotában kellő ápolásban részesüljön.

Ujabbán igen szép s követésre vonzó példák kezdenek fölmerülni, mellyek tanusítják, hogy a cselédség sorsa javításának eszméje, nálunk is gyökeret fogott.

B. Majthényi László zsitva-lehota-gyarmati uradalmában Tordon András, mint szekeres cseléd husz évig szolgált hiven és szorgalmasan, s midőn öregség miatt elgyengült, a báró hosszú szolgálata érdemeit nyugdíjjal jutalmazá, és midőn meghalt, olly szertartással temetteté el, melly egyetlen a maga nemében. A koporsón ott hevert a kezevesztett kasza tehetlen helyzetében, mellette az ostor, mellyet az elhunyt életében barmai körül használt, a koporsó után az utolszor gondjai alatt volt pár ló lépdelt leterítve fekete takaróval. A gyászmeneten jelen volt maga a báró is, és intézetileg képzett gazdatisztje, ki az egész ünnepélyt rendezte s az uradalmi cselédség, mellyen látszott, hogy mélyen meg van hatva. És mi eszközlé mindegyikben e benyomást, ha nem annak érzete, hogy e méltánylás által ő is ki van tüntetve, az elhunytat illető elismerés részben ő reá is háramlik, következőleg neki is kell követni amannak erényeit s hűséggel, buzgalommal szolgálni, hisz érdemei nem maradnak elismerés nélkül.

Mezőturon dr. Popp Ferencz fölhívá polgártársait egyesületet alkotni a végre, hogy a fényűzés gátoltassék és a cselédek erkölcsé javittassék. Az egyleti tagok hetenkint egy krajczárral járulnának a pénztárhoz, mellyből a jó cseléd jutalmat nyerne.

Az alakuló alsó-tiszai gazdasági egyesület teendői közé sorozá, a hűség és szorgalom által kitünt cselédeket dicséretben s jutalomban részesíteni. Ez ujjmutatás a többi már meglevő s megalakuló fiók gazdasági egyleteknek, hogy működésüket e térre is kiterjeszszék.

Munkálkodjunk csak a cselédség erkölcsi és anyagi állapotának javításán, úgy közvetlenül házunknál, mint közvetve községileg s társulatilag, akkor lassankint meg fognak szünni, ez osztály iránt legsúlyosabb panaszaink. Tenni kell pedig legtöbbet magunknak; mert ez érdemben, mi működhetünk leghatályosabban. És ha ezt teszszük, akkor lesz csak majd teljes foganatja a cseléd törvényeknek és egyéb rendszabásoknak, mellyek után annyira szomjuhozunk.

Ha a cselédosztály látni fogja, hogy őt is méltatjuk valamire, hogy az ő élete is biztosittatik, s ő többé nem olly elhagyatott, kire szerencsétlenség esetére csak a koldusbot s néha a szeméten elveszés várt — mondom, ha ezt látni fogja, már ennek hatása maga roppant változást fog okozni erkölcsi állapotában.

Kell pedig tennünk ez érdemben minél előbb és minél többet; mert a jó cseléd nélkülözhetlen ott, hol rendes házvezetést és okszerű gazdálkodást akarnak folytatni — ki nem akarná pedig házat rendben tartani s gazdaságát okszerűen vezetni?

Jenei László.

T Á R H Á Z.

Felhívás a hazai juhtenyésztőkhöz az országos törzskönyv ügyében.

A mezői gazdaság fejlődésével az állattenyésztés fontossága mindinkább kiderül, s az állattenyésztésnek szilárd alapja egyedül a *fajok* vagyis a *népek tisztaságában* fekvődvén: a Magyar Gazdasági Egyesület elérkezettnek látja az időt Magyarországon is arra, hogy az Egyesület kebelében *törzskönyvek* (Heerdbook) nyitassanak, mellyekbe az országban létező s az

illetők által bejegyeztetni kívánt *faj-állatok* származtatási eredményeikkel folytonos evidentiában tartathassanak.

Tekintetbe véve azonban másrésről azt is, hogy a jelesebb fajoknak egymással való párosítása, vagyis a *keresztelés*, az előnyös állattenyésztés egyik hatalmas emeltyűjeül szolgálhat: a főtörzskönyvön kívül nyitattik még az Egyesületnél *keresztelési könyv* is, mellybe azon állatok igtattatnak be, mellyek keresztelési párosításból eredvén, jeles tulajdonságaiknál fogva azon reményre jogosítanak, hogy *beltenyésztés* útján bizonyos jó és czélul

kitűzött tulajdonai konstantiáját elérik. Ha ezen tulajdonok a bejegyzett állatoknál 6 nemzedék alatt magukat konstatirozzák, akkor azok, mint önálló törzsszállatok, a főtörzskönyvbe ígdatandók.

E könyvek miképen történendő kezelésére nézve, az állattenyésztési szakosztály véleménye nyomán, az *alapelvek*^{*)} a f. évi július 7-kén tartott igazg. választmányi ülésen meghatározatván, s miután azok iránt a *juhtenyésztési szakosztály* a törzskönyvezés érdekében pótló észrevételeit is megtette, s ennél fogva mind az, a mi ezen irányban közvetlenül és a törzskönyvek megnyitására a *juhászat* érdekében szükségeltetik, már megtörtént: az igazg. választmány f. évi szeptember 1-jén tartott ülésén a *juhok törzskönyvének előlege megnyitását* elhatározta.

Midőn tehát e határozatot az Egyesület elnöksége *hazai juhtenyésztőink* tudomására hozni kedves kötelességének tekinti, egyszersmind hazafiúi tisztelettel hívja fel őket, hogy az Egyesület által életbeléptetni szándékolt országos törzskönyvek fontosságát, különösen *juhtenyésztésünk* érdekében is komolyan véve, a *juhászati törzs- és keresztelési könyvbe bejegyeztetni kívánt fajállatok és keresztelések bejelentését megkezdeni sziveskedjenek.*

A bejelentésnél figyelembe kérjük venni, hogy a főtörzskönyv három fejezetre szakad: a *gyapjumennyiség, gyapjumínőség és a hizalmasság* szerint, s minden fejezet a következő rovatokat nyeri a két ivarban (sexus) elkülönítve:

- az állat jele vagy neve,
- szülőhelye és születési ideje,
- részletes jellemzése,
- származásának teljes kimutatása,
- a tulajdonos neve és lakhelye,
- különféle jegyzetek.

Azon tulajdonos ennél fogva, ki tenyészállatait a törzskönyvbe ígdatni kívánja, a következő adatokat sziveskedjék az Egyesület juhászati szakosztályának beküldeni:

1) Pontos leírását az állatnak, valamint azon ismertető jeleket és adatokat, melyek azt minden másról félreismerhetlenül megkülönböztetik.

2) A tenyésztési irányt, melyet általa képviseltetni szándékozik, az igényelt előnyök bizonyítékaival együtt.

3) Az állat származását, a meddig az felvihető.

A beküldendő adatokat az Egyesület titoknoki hivatalához méltóztatásuk utasítani. Pest 1858. október 3. — Gróf *Károlyi István*, mint a Magyar Gazd. Egyes. elnöke.

A garasos bankok.

Nagyon hátráltatja népünkél a megtakarítás megszokását: 1) a takarékpénztárak hiánya, 2) azon körülmény, hogy a hol van is illy intézet, abban csak már nagyobbacska összeget fogadnak el, míg a krajezárt, garast nem veszik fel.

E bajon segitendő egy angol pap, Allen, megpendíté azon eszmét, hogy a községekben olly bankokat vagyis jobban mondva takarékpénztárakat kellene állítani, melyekbe akár mi kis mennyiségű pénzt, még a fillért is mindenkor be lehessen tenni, és ott összegyűjteni, míg akkorára növekedik, hogy a takarékpénztárban elfogadják.

Amerika Uj-York városában azonnal fölkarolták az eszmét és pedig fényes sikerrel; ez intézkedés által a szegény munkásokból nemsokára takarékos, szerző emberek váltak.

Angolországban csakhamar elterjedtek a garasbankok s mindenütt nagymértékben használja azt a szegényebb nép.

Németországban Düsseldorf városban 1841-től áll már fenn egy illyen, melyet ott „a munkásság, jólét és erkölcsösségnek a szegényebbek közti előmozdítására főállók egylet” alapított. Ez egylet gyűjtőpénztára vasárnaponként délelőtti 11—12 óra közt elfogad minden kis mennyiségű betételt, s több illyet összefogva a takarékpénztárba teszi, a betevőnek pedig idővel nemcsak a szokásos kamatot fizeti, hanem buzdításul, a betett összeghez mérve némi jutalmat is ad.

Ez intézet 12 év óta egyre gyarapodik, s a szegényebb osztály mindinkább igénybe kezdi venni; ez idő alatt 22,930 tallért raktak be abba; a berakók száma 1856. végén 238 volt. Ezek közt voltak gyerekek, mesterségesek, kik szerzett, vagy ajándékban kapott krajezáraikat, filléreiket a gyűjtőpénztárba tették és így lassankint a takarékosághoz szoktak.

Nálunk annál inkább ohajtandó volna illy garasbanknak minden községben föllállítására, mert még takarékpénztár csak ritka helyen található. — Ajánljuk ez intézetet azok figyelmébe, kiket a sors különös kegye olly állásba helyezett, hogy a népre hathassanak.

Irodalom és művészet.

— (*Jövő évi naptáraink*. I.) Azon rendkívüli és nem természetes mozgalom vagyis inkább mohó kapkodás, melly néhány évvel ezelőtt naptáraink kiadása körül mutatkozott, ugy látszik, lecsillapult, — a kicsapott folyam rendes medrébe tért vissza. Ma már nem lehet ráfogni minden harmadik író emberre, hogy kalendáriumesináló, de azért fennlevő naptáraink, ezen olly fontos népkönyvek, szerkesztés és tartalom tekintetében nem hanyatlottak, sőt némellyikénél, mint minden komoly vállalatnál, már is bizonyos rendszer és állandó jellem nőtte ki magát, úgy hogy a vevő már mintegy előre hozzávethet, mit várhat és kaphat pénzéért. Mi e könyvek bő tartalmából, a néhány év óta erősebben működő népszerű irodalom egyik örvendetes hatásaként, nem csupán az eszmék terjedését, hanem mindinkább izmosodását, a nép gondolko-

dásának komolyabb irányát sejtjük. — Illyen jó hitelű kézikönyvekké váltak az 5-ik évi folyamú „*Protestans képes naptár*” és a 4-ik évfolyamát elért „*István bácsi naptár*.” Az irodalom figyelmét méltán igénybe veszik e sok kézben megforduló népkönyvek. Ezekkel kezdjük meg szemlénket a jövő évi naptárakról.

1. A „*Protestans képes naptár*” 1859-re is dr. *Ballagi Mór* szerkesztése alatt jelent meg, az előbbi évekhez képest még bővebb és változatos tartalommal. Igen sikerült képei közül megemlítjük *Luther Márton*, *Zvingli*, *Kálvin*, dr. *Groszmann*, *Péczei J.*, *Pázmány D.*, id. *Szász K.* arcképeit, e férfiak érdekes és tanulságos életrajzaival. — Többi tartalmából kiemeljük *Tatai And.* értekezését „A presbyteri hivatalról”; *Székács József* folytatását a „Protestans térítés” történetéből; *Boross Mihály* elbeszélését: „A király mint rab-szolga,” *Baksay Sándor*ét: „Hol huzzák el a templomot?” — A közhasznú cikkek közt figyelmet ébresztenek ezek: „Mit miveljen a földműves, hogy jó módúvá lehessen?” — „A munkáról.” — „A biztosítás rövid ismertetése.” *Boross Mihály*tól. — „Tanuljunk a mások példáján,” *Gönczy Páltól*. — A költemények alatt e neveket találjuk: *Erdélyi, Sárossy Gyula, Czelder Márton, Lévai, Bajza*. Több mas kis cikkek s tanulságos egyvelegesen kívül következik egy teljes „Protestans egyházi és tanodai tiszti névtár” Magyar- és Erdélyország számára, Országos vásárok jegyzéke Magyar- és Erdélyországban, s a borítékon „Uj pénzünk” czim alatt az ide tartozó szükséges tudnivalók rövid kivonatban. Bolti ára e naptárnak 30 kr. p. p. Megjelent *Landerer* és *Heckenast* könyvnyomdájában Pesten.

2. „*István bácsi naptárának*” 1859-re szóló 4-ik évfolyamát szintén *Majer István* szerkeszté azon helyes tapintattal és népszerű előadással, melly e naptár korábbi évfolyamait dicséretesen jellemzé. Bő tartalmából a főbb cikkeket szemeljük ki. Illyen a korszorozott pályáirait *Jakab Elektől* e czim-mel: „Mikép lehetne a családi és közeletet nemesen emelő, voltaképp népboldogító kegyeleteket (pietasokat) a magyar népnél stb. legbizonyosabban fölélesztetni?” — „Legszükségesebb tudnivalók és jó tanácsok a birtokrendezések és tagosítások körül, az urbéri községek részére.” — *Község könyvtárakról*; — *Legelőtisztításról*; — *Minő pénzünk lesz uj évtől?* — *Egy derék iskolaház építéséről* (rajzokkal); — *Knar József* korszor. pályáirata „a takarmány természetéről, főleg kis gazdaságban”; — *Matusik János* elbeszélése: „Az özvegy és anyja.” — *Kerti lugasok* (rajzokkal). — A történeti részben: *Rishó György* pályakoszor. balladája: „Hős *Zrinyi Miklós* halála.” — *Miklóssy Imre* (arckép és siremlék). — A kolozsvári bástyatorony; a jááki templom (képekkel). — *István bácsi* kirándulásai a nagyvilágban s a hazában (számos becses képpel). — Több kisebb erkölcsi és vallásos elbeszélés. Természeti ritkaságok. Magyar műkincsek (képekkel). *Paprikás versek*. *Adomák*. Azonkívül számos kisebb igen becses cikkek, melyek elsorolására nézve utasítjuk olvasóinkat lapjaink részletes „Hirdetési” rovatára. — Az egyes cikkek megérítése is fogalmat nyujthat e naptár bő és változatos tartalmára, melly szintén *Landerer* és *Heckenast*nál jelent meg s ára 30 kr. pp. (Folytatjuk.)

— (*Szokolay István* „*Községi Tanácsadó*”) czimű folyóiratából megjelent a VI-ik füzet következő közérdekű tartalommal: I. Az új pénz, igen korszerű és közhasznú utmutatás, különös tekintettel a községi ügyekre. K—k egyetemi tanártól. II. Községi adópótlékok. III. Községi tüzrendőrség, különösen az építérend. IV. Belügyminiszteri döntvények. V. Községi tudósítások: A szerb tövis kiirtásáról *Kecskemétről*. VI. Legujabb városi költségvetések. *Buda város*, *Nyiregyháza*, *Pécs* és *Gratz* költségvetései. — E VI-ik füzetet ez évben még 4 füzet fogja követni, mi által e közhasznú folyóirat első évi folyamára be fog végeződni. Mindazon községeket, kik még nem bírják, figyelmeztetjük, hogy teljes számú példányok a szerkesztőnél (*Pest, Aldunator, 9. sz.*) folyvást kaphatók. Előfizetési ára egész évre 5 pft.

— (*Uj és megújított lapok*). Az októberi új évfolyam két új magyar lapot szült, egyet felfrisített. Az új lapok:

„*Két garasos ujság*.” Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos *Vas Gereben*. Megjelenik minden héten egyszer, egy iven, képekkel, 4-edrében. Első számának bevezetésében azt igéri a szerkesztő, hogy szükség nélkül nem fogja szaporítani lapjaink számát, s ollyan tért fog elfoglalni, a melly még parlagon hever. Várjuk e szép ígértel teljesedését. — Azon kérdésre, hogy miért hívják ez ujságot „két garasosnak”? azt feleli, hogy minden száma két garasba kerül, mivelhogy előfizetési ára egy évre 5 pft. Lehetetlen, hogy itt észébe ne jusson az olvasónak, mikép ekkor is több illy „két garasos” ujságban válogathat, sőt van több ollyan, mellyet hasonló joggal „4 krajezárosnak, garasosnak, 2 és 1 krajezárosnak nevezhetnénk, No de hiszen, ha valaki akár *Jebuzeus*nak keresztelteti is gyermekét, ahhoz neki teljes joga van. Hadd éljen tehát ez a gyermek is, és váljék becsületére apjának!

„*Aradi Híradó*.” Felelős szerkesztő és kiadó *Grünvald Manó*. Megjelenik minden héten egyszer egy iven, egészrében. Az első szám sok ügyességről, jóakaratról és gondosságról tesz tanúságot. Egy életrevaló vidéki lapra nyit kilátást. Előfizetési ára 5 pft. egy évre, tehát szintén „kétgarasos ujság.”

A Pesten megjelenő „*Szépirodalmi Közlöny*” októberi első számában *Székely József* nevét olvassuk, mint „főmunkatársát.” Hajlandók vagyunk ezt kedvező változásnak nézni, s igen ohajtjuk, hogy az e laphoz, egy év előtti megjelenésekor kötött remények végre valósuljanak.

+ („*Hirmondó ujság*”) czim alatt egy új magyar néplap van keletkezésben, mellynek kiadására *Heckenast Gusztáv* nyert engedélyt. Ara e lapnak 1 pft. lesz. Ez még épen „kétkrajezáros ujság.”

+ („*Köszöktatás ügye Németalföldön*”) czim alatt egy munkácska jelent meg közelebb *Sárospatakon Révész Imre* debreczeni ref. prédikátortól. A kis röpirat 8 r. 29 lapra terjed, s e kis téren igen sok tanulságos, becses dolgot mond el.

*) Ezen alapelveket a P. U. jövő számában részletesen adjuk.

— („Kakas Márton naptára“) humoristikus kalendárium 1859-re számos sikerült képpel és mulattató tartalommal e napokban jelent meg. Ára 48 kr. Jövőre bővebben.

+ (Kováry „Erdély régiségei“) című munkája közelebb Heckenastnál új kiadásban s Geibelnél német nyelven is meg fog jelenni.

+ (Heckenast Gusztáv egy szép albumot) fog kiadni, mely erdélyi táj- és genreképeket tartalmazand. Ez album szerkesztését Kováry László vállalta el.

+ (Hír szerint valaki Moore Tamás) költeményeinek fordításával foglalkozik. Vajha kiadóink hajlandók lennének illy külföldi remek fordításának kiadására vállalkozni, mi által nemcsak hogy irodalmunk sokat nyerne, de a vállalkozó is igen valószínűleg tetemes haszonban részesülhetne.

+ („A magyar ifjúság könyvtára“) című vállalat II. kötete megjelent. Tartalmát utazások és kalandok teszik 5 színezett képpel. E hasznos vállalat szerkesztője Hunfalvy János. Kiadják Lauffer és Stolp.

+ (Halmágyi Sándor előfizetést nyit) „Saphira“ című történeti regényére, mellynek első része a „K. Közlöny“ tárczájában, mint koszoruzott pályamű jelent meg, s melly sürin nyomott három részben, szíves kiállításal fog megjelenni. A regény tárgya Erdély történetéből. Báthori Kristóf eseménydus korából van merítve. Előfizetési ár mind a három részre két pft. melly összeg szerzőhöz Kolozsvárra (külső monostorutca 181 sz. a.) legfeljebb november 15-ig bérmentve küldendő be; e határnap után magasabb bolti áron lesz csak kapható.

+ (Az oroszok magyarul tanulnak.) Sz.-Péterváron közelebb „magyar nyelvtan“ jelent meg Deshő András czimzetes tanácsostól. Ez orosz nyelven írt munkában, melly Konstantin nagyherczegnek van ajánva, a magyar nyelv összehasonlittatik, a csuvasz és cseremis nyelvvel. Az előszó orosz és magyar nyelven van írva. A munkához két könyv is van mellékelve, mellyek egyike egy magyar főurat, másika egy magyar pórt ábrázol nemzeti öltözetben.

+ (Szigoru drámabíráló válaszmány.) Prágában a Radezky-émlék leleplezése napjára beérkezett 14 pályavígjáték közül a bírálók egyet sem találtak előadásra, annál keveseb díjra méltónak. Másutt 14 darab közül valószínűleg elfogadtak volna legalább 15-öt.

+ (Goethe „Faustját“) Tóth József jeles színművészünk angol átdolgozás szerint színre hozni szándékozik. Ez angol átdolgozás abban áll, hogy a különben 5 felvonásos darab 3 felvonásra van összehuzva. Ugyan-e „Faustból“ Dennery francia drámát csinált, melly kitűnő tetszést vívott ki. A Porte St. Martin színházigazgatósága a diszitményre 120,000 frankot költött. Így aztán minden ellenvetés nélkül elhiszszük, hogy a közönségnek tetszik a — színpad.

+ Megjelent új zeneművek, kaphatók Treichlingernél: *Gizella csárdás*, Grossmann Jakabtól, ára 30 kr. *Andalgó*, Bertók Sándor czimbalmostól, ára 30 kr. *Hermin* palotás magyar, Pecsényánszkytól, ára 30 kr., *Die Grille*, Polka-Mazur, Au Alajostól, ára 20 kr. pp.

Egyházi és iskolai hírek.

⊙ (A dunamelléki ágost. hitv. superintendensia egyházkerületi gyűlése. Alsó-Kubinban sept. 14. A jegyzőkönyv ezután is három nyelven fog szerkesztetni. Ő Felségéhez fölírás küldetik, az egyetemes protestans egyháznak előbbi törvényes jogaiba visszahelyezését kérendő. Egy másik fölírás meg egy zsinat mielőbbi megtarthatásáért esedezik, hol a prot. közoktatási kérdés is, s annak az államhozi viszonya véglegesen elhatározottassanak. — Két fölőbb rendeletet a protestans autonómia nézve sérelmesnek nyilvánítván, azt a sérelmek összeszedésével megbízott állandó bizottmányhoz utasítá. Végül az egyházi funkciókat illető kérdés a jövő gyűlésre halasztatott.

— *Nagy-Kun-Madaras* sept. 24. (Iskolai vizsgák. Templomi ajándék. Adakozás a pesti prot. theol. főiskolára. Építkezések.) Tolyó hónap 19. és 20-ik napján tartattak az egyházközségünkben létező népiskolák fi- és leány-növendékeinek közvizsgái, azon tantárgyakból, mellyek az egyházi előjáróság által az iskolai év nyári felére kiszabattak. A fiiskola öt osztályában a tanoncok összes száma volt 309; a lányiskola négy osztályában 275. A fi-iskolában e félévben működött négy, a leányiskolában két tanító. Szorgalom élesztése végett a felsőbb osztályu tanoncok közt kiosztatott a főt. egyházkerület által kiadott „Egyházi népkönyvtár“ I. füzetéből hét példány, a még megmaradt példányok egyházközségi könyvtárunk részére tartatván fel. Valamint a régibb, ugy az új tanítók dicséretesen feleltek meg a bennök központosult bizodalomnak, s a fölmutatott siker által teljes érvényre emelték a közvizsgálaton jelen voltakban azon meggyőződést, hogy hivataluk teendőiben lelkiismeretesen jártak el. A vizsgálat idején a szülék közt többeknek szeméi örömkönyvekkel teltek meg azon értelmi, s erkölcsi képzettség folytán, mellyet gyermekeik a biztosan működő tanítók kezek alatt nyertek. Különösen meglepte a hallgatóságot általában azon szép eredmény, mellynek a leány-növendékek két felsőbb osztályánál tanuja vála. Új leánytanítónk *Szabó Károly* ur tetteleg mutatta meg, hogy miként lehet olly népiskolát, mellyben szomorú változások sulya alatt az oktatásügy hanyatlásnak indult, czélszerű tanmód, ernyedetlen szorgalom, kitartás által kevés idő alatt oda emelni, hogy az a legjobb hirben állókkal versenyezhesen. Isten áldása kísérelje őt s tanítótársait a nehéz pályán! Legyen teljes mértékben osztályrésze szerencse, és keresztyéni öröm azon nemeskeblű házaspárnak is, melly nálunk a közelebbi napokban a közjóra hozott nagybecsű ajándékával, egyházunk híveinek örömét magasra fokozta. Ezen ajándék egy 160 pengő forint értékű, arany csipkével, arany bojtokkal ellátott, szent asztalra készült veres bársony *abross*, mellyen gyönyörű koszoruba foglalt, arannyal mesterileg kivarrt betűk értesítik aszemlélőt, hogy azt a n.-kun-madarasi hely. hitv.

egyház számára *Varga József* ur és neje *György Zsuzsanna* asszony készítette. Örömmel teszünk közzé ez alkalommal egyházunk előjáróságának azon határozatát is, melly szerént — a pesti prot. főiskola ügyét felkarolva — intézkedést tőn, hogy a nevezett főiskola gyámolítására még az 1847-ik évben alapított 200 pengő forint tőke pénznek évenkénti hatos kamatja — azaz: 12 pft. — a már fennálló pesti theol. kollegiumnak pontosan megküldessék. — A terjedelmes és költséges építkezésekből nem egyhamar hatol ki egyházközségünk. — Alig hogy felépítette a két paplakot, kijavította a fiiskolai épületét; ujjabb szükség, u. m. egy új leányiskola építésének szüksége vette igénybe, annak anyagi erejét. Ezen legujabb középület is azonban hála Istennek! tető alatt van már, s gondnokaink erélyessége nem hagy kétkednünk a fölött, hogy ezen iskola a jövő hónapban már használható állapotba tétetik. — Az iskolaépítés után a templomépítés következik, mellyre nézve már a szükséges előlépések megtétettek. Lassan lassan, majd csak rendbe jövünk. — *Tóth K.*

⊙ (A soproni új evang. tanítóképezde) ünnepélyes beszentelése e hó 3-án ment végbe.

+ (A zenedeli tanfolyam Pesten) az idén is szokás szerint f. hó 15-én nyitattik meg, melly napig bezárólag a beiratások tartanak. Kik abban részt akarnak venni, jelentsék magukat Thill Ferdinánd zenedeli igazgatónál a redout-épületben.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

⊙ (Földhitelbank.) Jelenleg Európa minden pénzpiacán megócsult a tőke. A nagy kamatu adóssággal terhelt államok, hasonló körülményt arra szokták fölhasználni, hogy az olcsó pénzből kölcsönt vesznek és evvel a nagy kamatu kölcsönt kifizetik, avagy, mi egyre megy, a magas kamatot egyenesen is alábbszállítják. Mivel földhitelbankunk nincs, de nem is lesz egy hamar, azért földbirtokosaink ez olcsó pénzvásárt igyekezzenek fölhasználni arra, hogy külföldön olcsó pénzt vegyenek fel s evvel magas kamatu adósságaikat fizessék ki. Hogy pedig a külföldi tőzsernek elég biztosítékot nyujtsanak, álljanak össze 5-, 6-, 10-en, vagy többen is társaságba s kezeskedjenek egymásért kölcsönösen. De van egy más mód is. Valamely társaság vagy nagyhitelű, akár földbirtokos, akár tőzser, a maga nevére venne fel külföldön 3½—4% os kölcsönt, ezt itt kiadná földbirtokra részletes visszafizetés mellett 5—6% ért, mi által magának is tetemes nyereséget készítené, másokon is nagyot könnyítené. — Így lehetne pótolni, sőt tán nélkülözni a földhitelbankot, melly után ugy látszik ugy is hiába sohajtozunk. Sok jól lehetne rövid uton mivelni, ha 1-ör tudnók hogyan, 2-or tudnánk igazán akarni és tenni.

+ (A Somogyban alapítandó) fiók-gazdasági-egylet érdekében az ottani földbirtokosok f. hó 25-én Kaposvárt gyűlést fognak tartani.

⊙ (A dohánytermés) a beérkezett tudósítások szerint, mind mennyiségiileg, mind a levelek nagyságát illetőleg, igen sikerült.

⊙ (Az idei termés a bányában) alantabb áll a tavalyinál. Tavaly egy 1600 öles hold 20—25 mérőt és jó szalmát, az idén pedig csak 8—15 mérőt és rosz szalmát adott; tehát 10—12 mérővel kevesebbet.

⊙ (A gazdasági egylet eszméje) Nógrádban is életre kezd ébredni s annak legbuzgóbb támogatója gr. Crouy Kelemen.

+ (Nagy-Kikindáról) írják, hogy ott a szüret a lehető legroszabbul ütött ki. A ki más években 150 akó bort termesztett, az idén alig volt képes 3—4 akót kisajtolni.

+ (A pozsonyi földtehermentesítő-alap) igazgatósági tanácsstermében, a Pozsony kerületi földtehermentesítő kötelezvények harmadik kisorsoltatása f. október hó 31-én reggeli tíz órakor fog nyilvánosan megtörténni. Az eredmény hirlapok utján lesz közzé téve.

Közintézetek, egyletek.

⊙ (A magyar tudós társaság) természettudományi és math. oszt. okt. 4-én tartott kis gyűlésén *Csorba József* orvostudor, koszorus ügyfele s hazánk jeles fia, elhunyt dr. *Bene Ferencz* kir. tanácsos felett, egy minden tekintetben jeles emlékbeszédet olvasott fel. E szerint, Bene F. született 1775-ben, atyja egyszerű falusi jegyző volt; 1799-ben Rombach helyett már nyilvános tanári széket nyert; 1802-ben *tehnéhimlőről* írt munkája a m. kir. helytartó tanács által, magyar, latin és sláv nyelven kiadatott, ezenkívül több jeles művel gazdagítá tudományos műveltségünk tárházát; ő volt az, ki a magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűléseit először indítványba hozta és életbe léptette; a tanári pályán 41 évig működött, miközben több éven át vasárnap a tetszhalálról s a testi életben előforduló rendkívüli veszélyekről ingyen tanításokat adott a közönségnek; meghalt ez évi jul. 2-án 83 éves korában, mint 56 éves házastárs és 7 gyermek atyja. — A lelkes előadás köztetszésre talált s a köztisztelétü szónok indítványára, nagy szavazat többséggel határozatba ment, hogy az elhunytnak arcképe a t. társaság teremében fölfüggesztessék. Ezután Győri Sándor ur tartott egy math. értekezést.

⊙ (A pesti szegénygyermekhórház), ujjabban 318 pft. készpénz és egyéb eszközök adakozásában részesült. Alapító tagok lettek, Kubinyi Ágoston és Vezzerle János urak száz-ezáz pftal; mint új tagok léptek be: gr. Deseffy Marcell, Ernst Móricz és Fleischl Dávid.

⊙ (A nyelvtudósok congressusán Bécsben) 346 tudós vett részt, kik közül 117 nem ausztriai, hanem többnyire porosz és szász. Magyarországból, mintegy 15 volt ott, de ezek közt csak három magyar, a többi tizenkettő pedig az ausztriai tartományokból az új magyarországi gymnasiumokra kinevezett tanár. Kiváncsiak vagyunk a nyereseményre, melly e congressusból a nyelvtudományra háramlandik!

Balesetek, elemi csapások.

— (Tűzvész M.-Komáromban.) E helyről írják: Folyó hó 1-ső napján, délutáni 3 órakor, vészharang zugása riaszta el bennünket szokott foglalatosságunktól. A roppant szárazság mellett, szél is segített a pusztító elemnek, s rövid félóra alatt 5 ház lett a lángok martalékává, s öt családot tett koldussá, kik kétségbeesve tekintenek a küszöbön álló téli időszak elé. — Tűzifecske volt elég, 2 urasági s 2 községi; de víz — részint a kutak kevés száma, részint a folyó messzesége miatt csak gyéren érkezhették, a legnagyobb erő megfeszítése mellett is 5 háznak áldozatul kellett esni. — Voltak, kik a veszedelem nagyságát felfogva, részint mi menthető volt, mentették, — részint az oltáshoz láttak — s e tekintetben főtenyezők voltak, a helybeli és szomszéd felvégi jegyző urak, s szintén a két községben működő catastralis mérnökök és segédzemélyzetük —; de fájdalom, nagyobb volt a tömeg, mely szájtátva nézte a veszedelmet, a nélkül, hogy egy sajtár vizet öntött, vagy vitt volna a tűzre — s e tekintetben különösen a helybeliek rovandók meg, kik közül sok, kocsiját, lovát otthon hagyva, üres kézzel szaladt a veszedelem helyére; sőt találkoztak oly lelketlenek, kik a tüztől alig pár száz ölnyire, egész hideg vérről nyomtattak és szórtak, — s estefelé, midőn a hátramaradt tűzköket leginkább kellett volna oltani, az egész népség haza takarodott, mintha semmi teendője nem lett volna — úgy hogy a későbbi oltásra dobszóval kellett a lakosokat figyelmeztetni, s házról házra járva kellett ugyszólván kihajtani. — Ez azután példánya a megrögzött részvétlenségnek. — Biztosítva egy ház sem volt. — Vajha ezen szerencsétlen eset szolgálja intő példálul mindenkinek. — *Sióberki.*

⊙ Örkenyén és Gyömrön több gazdasági épület égett le. Biztosítva semmi sem volt.

Jótekonyságok.

⊙ B. Sina Simon Moldvában a hradisi kerületben megszüntetett St. Sidonia-féle üvegyár kenyér nélkül maradt munkásai fölségelésére 3000 p. ftot adott.

— (Hálanyilváníts.) Tisza-Abádszalók, sept. 30-án. A Politikai Ujdonságok 32-ik száma alatt közölve volt azon szerencsétlen tüzeset, mely községünkben ez év július 28-án a szegényebb osztályu népnél 16 házat és 31 melléképületet tett semmivé, bár azon esettel a tűzkárvallottak jobbra mindenöktől megfosztattak, házaikat, hála Istennek! már is felépítették, s így, habár élelmekben némi szükségét látandanak is, téli szállások azonban már mindnyájának biztosítva van; hogy a szerencsétlenek felépítkezése illy hirtelen megtörtént, köszönni lehet adakozni szerető lakosainknak, kik között áldozat-készségükben különösen kitűntették magokat a helybeli földesurak, lelkészek, tisztviselők, haszonbérlet és iparosok. Főbirtokos Wodiáner Albert ur maga adott 500 pftot; az adakozásban példásan első voltak vidékről Hrabovszky György, helyből pedig Csurilla János, Juhász János, Ficsek Károly urak és özv. Thassy Gáborné asszony, kiket, egyszerű felszólításomra, a többiek is különbféle nemű élelmi czikkék, építkezési tárgyak, ruha- és készpénzbeli adakozásaikkal készséggel követtek, nem tekintvén azon nyomasztó szükséglet, melyet e természetlen esztendő miatt mindnyájan szenvedünk. Fogadják a kegyes adakozók a szerencsétlenek nevében forró köszönetemet. Végre még egy jótéteményért kétszeresen tartozom a nép nevében hálátatossá lenni, a mit szintén a nyilvánosságunk átadni örömemben telik, s ez az, hogy Abádszalók földetlen lakossága Wodiáner Móríc és Albert uraktól haszonbérli előföldjét, átlátván pedig Wodiáner Albert ur azt, hogy ezen év szűk termést hozott, a haszonbérletnek ez évi haszonbéri összegéből a felső részeseiknek 500 pftot, az alsó részeseiknek 647 pft. 30 kr., összesen 1147 pforint 30 krt. leengedni méltóztatott; e nagy szíveségért a haszonbérlet mindnyájan köszönetet szavaznak, s azt kívánják, hogy Wodiáner Móríc és Albert urakat, kedves övéikkel együtt, az isteni gondviselés sokáig éltesse! — A tűzkárvallottak és haszonbérlet lakosság nevében: *Juhász András*, mint községi bíró.

Közlekedés.

⊙ (A tiszai vaspálya üzleti bevétele) ez évi jan. 1-től sept. utolsó napjáig, azaz 9 hó alatt, 834,646 ft. 17 kr-ra rugott.

⊙ (A szolnok-aradi vaspályát), biztos hírek szerint, e hó 25-én adják át a közforgalomnak.

⊙ (Amerika s Európa közt új távirdavonal) tervezetik, mely az orosz-amerikai területen át az Aleut-szigeteken huzatnék Kamcsatkába, az Amur vizéhez s Sziberián át Moszkváig — és mégis csak 2000 mfd. hosszú lenne, mi nem valami nagy, tudván, hogy az amerikai Egyesült-államokban magában 7000 mfdnél többre megy a távirdavonalok összes hosszúsága.

Mi újság?

⊙ Császár 6 Felsége névünnepét a testvér főváros okt. 4-én illő diszszal s ünnepélyességgel tartotta meg. Délelőtt a főtemplomokban végzett isteni tiszteleten megjelentek az egyházi, polgári és katonai rend méltóságai, fő- és alsóbb hivatalnokai, valamint az ájtatoskodó nép is nagy mennyiségben. Este a színházak ki voltak világítva.

⊙ Albrecht Főherceg 6 cs. kir. Fensége Magyarország Főkormányzója sept. 30-kán este érkezett Kolosvárra, hol is a legnagyobb ünnepélyességgel fogadtatott. A tisztelgéseken s hadgyakorlatokon erdélyi kormányzó 6 herczegsége is jelen volt. Ő Fensége október 3-kán utját tovább folytatta a Szilágyság felé.

+ (A József nádor-szobor) gypsmintája, mint a „B. H.“ írja, Halbig tanár által, Münchenben befejeztetvén, mult hó 24-én szállítottott a királyi ércöntőbe. A nádor alakja álló helyzetben van ábrázolva a fényes sz. István-jelműben, mellén az arany gyapju és a sz. István-rendet viseli. Balkezeében a nagy, gazdagon himzett kerek köpenyeg egy részét, jobbjában pedig a nádori fűveget tartja. A szobor maga 15, és a talapzat, mely waldhausi gránitból készül, 17 láb magas.

+ (Hamar Leo hasánkfia) az általa föltalált villányos zongorákkal közelebb Európa fővárosait beutazni szándékozik, hogy jeles találmányát hazáján kívül is megismertesse; mi ha megtörténik, nem lesz oka többé némelly fontos képű francia lapnak a tamáskodásra. Mint halljuk, Hamar Leot e terv kivételében anyagilag Nyitray József ur fogja gyámolítani, ki e tetteért méltán számolhat közelismerésre. Mielőtt azonban Hamar Leo körükből távoznék, egy bucsuhangversenyt szándékozik rendezni, melyben több jeles művész fog közreműködni.

+ (Korponán) a mult hó folytán két rendbeli műkedvelői előadást rendeztek a pesti nemzeti színház nyugdíjintézeti alapjának gyarapítására. Az eredmény figyelemreméltó összeget mutatott föl.

+ (A „hattyuhos“) czimzett vendéglőben, a nemz. színház átellenében, egy olyan bikát mutogatnak, melynek, kerek számmal öt lába van, az ötödik hátáról függvén alá.

+ (A volt harminczad-épület) négy házhelyét e hó 24-én ismételt nyilvános árverés alá fogják bocsátani.

⊙ (A pesti légszuszítógép) ez előtt 18 hóval 9986 lánggal nyitatták meg s ma már 13,235-ig, melyek számára 12 hó alatt 71 millió köbláb légszuszítógép készült s a fogyasztás itt nagyobb, mint Münchenben, úgy hogy a társulat, két éves fönállása után kénytelen egy harmadik 100,000 köbláb tériméjű gázometert építeni.

— (Mercse György divatkereskedése Pesten.) Mindig örvendünk valahányszor látjuk, hogy az ipar és kereskedés tervét ügyes és szorgalmas magyar emberek foglalják el. — Illy szerencsés tapintatu vállalkozóra akarjuk figyelmeztetni ezuttal helybeli és vidéki olvasóinkat, s ez Mercse György, a „Szivárványhoz“ czimzett divatkereskedés tulajdonosa Pesten, (kigyó-és uriuteza sarkán), kinek üzlete több év óta legjobb hitelnek örvend. — Árúinak részletesebb jelentését a „Pol. Ujdonságok“ melletti „Hirdetéseink“ hozzák s mi itt csupán sz. áruk szilárdságára s az árak jutányosságára vonjuk a figyelmet. — A nővilág igen nagy választékban találhatja itt, mindazon selyem, szalag, csipke, vászon és pamut szövötteket, fehérnemű-kelméket és munkákat, melyekre — a nélkül, hogy oktalan fényezésnek hódolna — mellőzhetlen szüksége van. Különösen jó hírből állanak Mercse prágai keztyűi, melyeknek fő érdeme a jóság és tartósság.

+ (Dr. Barth), a híres afrikai utazó, a napokban utazott fővárosunkon át Konstantinápolyba. Pesten egy napot töltött, mialatt meglátogatta a nemzeti muzeumot s a nemzeti kaszinót. Hartleben könyvkereskedésében több, hazánkat illető munkát vásárolt.

+ (Dr. Batizfalvi Samu) orvos, sebész és szülész, mint már említettük, a jövő tavasszal fogja megnyitni jól felszerelt „magánygyógyintézetét“ a király-utca végén 93-ik sz. a. Lakását dr. Batizfalvi már a mondott épületbe tette át, hol a betegek részére d. u. 3 órától 5-ig rendelvényez.

⊙ (Hasonszenvi gyógyszerárt nyitott) Jármay Gusztáv a papnövelde uteza sarkán, azt a maga által készített legjobb s legtisztább gyógyszerekkel felszerelve, kizárólagosan a hasonszenvi orvosok ellenörködése alá rendelé.

— (Egy okleveles gymnas. tanárnevelő iránt), ki a művelt külföldi nyelveket is bírja, szerkesztőségi irodánk az illető szülőknek vagy gyámoknak bővebb értesítést adhat.

+ (Halál, varrotú lenyelése által.) Hányszor történik, hogy főképp a nők a varrotút szájukba veszik, pedig ez nemcsak hogy a fogat rontja, de azonfelül szerencsétlenséget is idézhet elő. E napokban történt, hogy egy lányka szintén szájába vett egy varrotút, s mellette beszélgetve, azt vigyázatlanságból lenyelte. A szerencsétlen gyermek másnap nagy kinok közt adta ki lelkét.

+ (Szelecski István) kitűnő fuvola-művész s a kettős flóta föltalálója Pozsonyból, f. hó 2-án utazott keresztül fővárosunkon. Műntjának végcélja Konstantinápoly, de utközben a nevezetes városokban is adand hangversenyeket. Visszatértekor a pesti közönségnek is szándékozik bemutatni művészetét. Vele utazik 17-éves lánya, kit a természet gyönyörű hanggal áldott meg, s 10 éves ficskája, ki a zongorán gyenge korát meghaladó ügyesség-gel játszik.

+ (Győr vidékén a szüret) már megkezdett. A tavalyinál általában jobb minőségű bort remélnék, de mennyiségre nézve az idej termés jóval hátrább áll a tavalyinál. A szőlős gazdák az új bor árát 6 pftban állapították meg.

+ (Szép jegyajándék.) Egy dunántuli völegény P. S. jegyesének M. J. urhölgynek száz darab diszkötésű, eredeti magyar könyvet adott jegyajándéknak. Hajlandók vagyunk hinni, hogy magyar hölgyeink közt nem egy akadna, ki hasonló jegyajándékot szívesebben fogadna, mint bármilly piperezert. Azért rajta, házasulandó férfiak, kövessétek P. S. völegény példáját!

⊙ (Trieszt önálló kereskedelmi bankra) nyert tiz millió pfttal kiváltságot. Lassankint majd a magyar mezőgazdasági hitelbankra is rájön a sor.

Levelezés.

Levelé Bukovinából. Andrásfalca, sept. 24. (Hogyan élnek magyar véreink a távolban.) Ugy hiszem Bukovinából még ez ideig nem sok magyar iratu levelet olvasott a szerkesztő ur, fogadja tehát ezt újság gyanánt. (További folytatásait is kérjük. Szerk.)

Bukovina Ausztriához tartozik, az egész tartomány alig bir 17,000 lakossal, mindenféle nemzettel, legtöbben vannak az óhitiek, vagyis az ugynevezett oláhok, ruszok vagyis oroszok, lipovánok, kevés német, még kevevebb magyar, elég zsidó; s ki tudná e sokféle nemzetet leírni, mert itt örmények is vannak, meg ollyanok, a kinek még híreket sem hallottam. Ezen kevert nép előtt igen kevés becsülete van az itt lakó mintegy *nyolczeszernyi* magyarnak, kiktől (ugy rövideden megvallva) tartanak az egész környéken levő lakosok, nem másért, hanem mert ezen kedves magyar testvéreink szeretnek a más ökrének vagy tehenének husából jól lakni. — Ezen eset igen gyakran megtörténik, s az itteni népek az elveszett jószágot, máshol nem is igen keresik, csak rendesen Andrásfalva, Hadikfalva, Istensegics, Józseffalva, Fogadj-Isten és Tomnátik magyar falukban, s rendesen reá is szoktak akadni, ha nem késnek, legalább a szőrire, bőrire s szarvára. Mi azután a büntetés? Ha van miből, megfizetik az ellopott marha árát, s legfeljebb négyheti rendes szállással s élelemmel ellátott börtönt kap a tolvaj, ezek előtt öt pengő forint büntetés megtette az egészet; de itt erőszakos rablásokról vagy gyilkolásokról szó sincsen, itt nem akasztottak még azon időtől fogva, mióta magyarjaink itt laknak, a mi már 70 évre terjed, egyet sem gyilkolásért, kivéve néhány cseh katonát, kik ezelőtt pár évvel káplárjokat megölték.

Mi e népnek szellemi s anyagi neveltetését illeti, erről semmi jót sem irhatok, mivel a r. katolikus hitűeknél, sem magyar lelki atya, sem tanító nem volt, ki természetesen s anyai nyelvökön érthetőleg szívökbe csepegtette volna a tolvajság, s más undokabb bűnök lelki és testi kárhozátát. E szomorú ügy elhárítását lelkesen felkarolta t. Drusbánszky Bonaventura, Domonkos szerzetbeli áldozár, ki a nép boldogságára fordítja mind szellemi mind anyagi tehetségeit, habár ő sem született magyar, de mint igazán jó pap s keresztyén, szívén hordta hiveinek szellemi s anyagi neveltetésüket, sok helyen megfordult kérelmeivel, s elvégre a minden jó ügyet felkaroló Szent István-társulat szívére véve ezen magyarok szomorú ügyét, elvállalt 6 gyermeket több főur kegyes hozzájárulásával neveltetni, és így néhány év múlva virágzani fog a bukovinai magyarok szellemi s anyagi jobbléte. Ezért ezer hála a sz. István-társulatnak, s mind azon jóltétvőknek. Itt meg fog látszani áldozatjok eredménye, örvendeni fog egykor a pesti és bécsi növendékpapság is, kik jótékonyságaik által járultak magyar véreink ügye elősegítésében. Oh! egykor örvendezett volna a jótékonyságáról ismeretes boldogult Markovics Antal kalocsa-egyházi kanonok ur is, ki meggyilkoltása előtt pár nappal az istensegicsi községnek 120 ezüst ftot küldött szép feltételek alatt, mellyekről máskor.

Bukovina azon részeit, hol magyar véreink laknak, már 11 hónapi itt létem alatt összejárta, minden magyar falu kevésbé hegyes völgyes helyeken fekszik, de Andrásfalva olly rónaságon terül el, mellyhez a debreczeni hasonlít, csak hogy az sokkal kisebb, de termékenysége nézve a bánáti föld sem haladja túl, olly szép tiszta buzát, rozst, árpát, zabot, török buzát termő helyei vannak, hogy azoknak jósága le sem írható; olly termő földje van az andrásfalviaknak s mintegy 100 holdnyi földjök, hogy ha sokat esik is, vagy épen keveset, mégis meghozza a fűrészség gyümölcsét. Itten csak az a hiba, hogy igen kevés föld van, alig jut egyre-egyre 5, legfeljebb 6 hold föld; leginkább fuvarozásokból, lopásokból fedezik a házi szükségüket; minden igen bőven megterem, kivéve az egy szőlőt, mit én hinni nem akarván, Nagyváradról testvérbátyámtól kérésem folytán nyolczszáz gyökeres szőlővesszőt áprilhol végén elültettem. Kimondhatatlan öröömre mind megfakadtak, sőt szőlőt is hozott egypár töke, de szeptemberhő 18., 19. és 20-án olly hidegek voltak, hogy az én gyenge szőlővesszőim levelei mind elfagytak, azért bizodalom igen kevés, hogy magyarjaink részére a szőlőtenyésztést életbeléptethetném, ámbar vannak itt helylyel-helylyel néhány moldvaországi szőlőtőkék, kivált Andrásfalván a ref. tisz. *Biró Mózes* urál, ki igen szépen miveli, s mintegy 600 tökéje van is, de ő is, állítása szerint, ritkán szerencsés. Van gyümölcsünk sokféle, csak nyári és őszi barackot még nem látam, a dinnye is megérik, de későre.

A gabona jelenlegi árát ide felírom alig lesz felesleges; a tiszta buza köbfe (itten koreznek nevezik, van benne négy véka, vagyis az ő mondásuk szerint négy petraj) 4 ft., rozs 2 ft. 24 kr., árpa 1 ft. 30 kr., zab 40—48 kr. pp., török buza, mivel idei még nincs, tavalinak ára 4 ft.; ez pedig azért olly drága, mert mindnyájan jobbára török-buza lisztel élnek, a burgonyának köbfe 48 kr., széna 20 kr. pp. mázsája. Egy esztendő malacz 1 ft. 30 kr., 2 eszt. 3 ft., 3 eszt. 4, legfeljebb 5 pft.; hizott disznóknak hire sincsen, mert itt csak a husaért tartják, leginkább vaját használnak az ételekben, mert igen sok tehén van. Tehenek s ökrök is olcsók, a legjobb tehennek párja 70—80 forint, egy pár legjobb igába való ökr 120 ft. pp. Vannak azonban 10 pftos tehenek, 50—60 pft. párja ökrök is. Egy pár jóvérű 3 esztendő ép s egészséges ló 100—120 pft., vannak azonban szintén igen jó lovak, paraszt s gazdáknak valók, 60—70—80 pft. Bornak, mellyet csak Moldvából hordnak, 16 pkr. itczéje, de biz a nem magyarnak való, mert igen ros. Pálínának itczéje 6 pkr., sör 3½ pkr.; azonban Andrásfalván az igen jó friss egészséges vizet ingyen adják.

Levelem már talán hosszúra is terjedt, máskor megírom a nép között uralkodó szokásokat, bal hiteket a babonáságról, sárkányról, a harangozásokról, álmodokról, büvös jelenetekről, s más sok efféle bámulatra méltó dolgokról, egyházi s iskolai ügyekről stb.

Elvégre soraim azzal zárom be, áldja meg a jó Isten a szerkesztő urat, mert általa sokat olvashatok édes magyar hazámról, sokat szülőhelyemről Bihar megyéről, sőt még testvéremről is, s ezen magányomban helyben jól esik, sőt néha keserű könnyeim gördülnek szemcimből, ha szeretett jó hazámra, jó

barátimra gondolok, s e fájdalommat csak az oltja el, ha belépek iskolámba, s látom a szorgalmas 150 tanonc éber figyelmét, kik nagy figyelemmel várják szavamat, mellyből valami jót tanulhatnak; reá gondolok arra, hogy a neveltetési ügyben itt multhatatlan szükség van reám, s bizom a mindenek urában, hogy lelki boldogságomat megadja egykor testi fáradságaim után.

Illy távrolól is tehát szívem mélyéből kívánom mind a t. szerkesztő urnak, mind e beces lapok olvasóinak, s minden jó lelkű magyar véreimnek, hogy Isten áldása legyen mindnyájokon. — *Göndöcs Lajos.*

(Köszönjük a jó kívánságot. Adjon az ég önnek erőt, kitartást és sikert szép fáradozásaihoz s mondja meg távol rokonainknak, hogy törekvéseiket figyelemmel kíséri az egész nagy haza, mellytől elszakadtak. *Szerk.*)

Egyveleg.

— (Pest városa birájának Kene vagy Szűts Andrásnak sírköve Nagyváradon.) Ezen sírkő, ezelőtt mintegy 32 évvel — egy meszes-gödör ásásakor találtatott Nagyváradon a sas-utczának a várfelé néző végén fekvő Csáki-féle ház udvarán, melly hely hajdan a n.-várad vár külső futó sánczán belől feküdt és temetkező helyül szolgált. A meszes-gödört ásók, egy német ölnyi mélységből kiemelvén e sírkövet, ugyanazt, a mondott háznál szállásból bizonyos mérnök ur, a folyosóra fölvitette, és egy darab ideig ülőhelyül használván, később Ibi nevű nagyvárad kereskedőnek ajándékozta, a ki azt hasonlólul — háza csarnokában — ülőhelyül kezdte használni. Majd szemébe tünt ezen sírkő kovácsmester Varga Istvánnak, a ki kérelmeivel addig ostromlái út urat, hogy a sírkövet magának ajándékoztatá; nevezett Varga István azután a sírkövet Várad-Olasziban fekvő házához vitette, a mig benne gyönyörűségét találta, addig gondját viselte; azután pedig pinczét építettvén, más darab kövekkel együtt, pinczéje ajtajának jobb mellékéül alkalmaztatta, és pedig úgy a hogy széle felé két helyen keresztül van vésvé, s e vésett négy-szögletű lyukakban, a pincze ajtónak vassarkái vannak beleillesztve; azonban olly kiméletesen, hogy e sírkőre metszett betűk egész épségben megvannak, és ámbar bemészelve van a sírkő külrésze, mindazáltal a reámetezett betűk, szabad szemmel még jól láthatók, és olvashatók olly formában, mellyben én szabad kézzel lerajzolám. Ezen sírkőnek magassága 5 láb, szélessége 2 láb 1 hüvelyk híján és vastagsága ½.

HIC SEPVL
VS EST AN
DREA KENE
SIVE ZEVCH
IVDEX CIVIT

TATIS PE TIENS
IS QVI OBYIT
INDIE XVIII
MENSI SEPTEM
BRIS Ao 1554

Pest városa főbirája Kene vagy Zeuch András, — nevezhetjük Szűts Endrének is, igen nevezetes ember volt I. Ferdinánd magyar király idejében; jelesen I-ső Ferdinánd királyt — különösen ezen szélekre, — Martinuzi Györgyöz, Zápolya János kedves kincstartójához, az erély, és hatalom nagy emberhez, ugy a vitez Zaberini Mátyás nagyvárad püspökhöz — Zápolya János halála után, — küldözgetni szokott követei mellé több izben alkalmaztatta, s tolmácsul használta. Ugyanis gróf Salm Miklóssal, I. Ferdinánd követével jelen volt Bátorban 1549-dik évi szeptember 8-kán. midőn Erdély- és Magyarországnak azzal egybekötött része átadásáról, I. Ferdinánd és Martinuzi közt, — Izabella királyné tudta, s beegyezése nélkül, — egyezés kötött. — Továbbá jelen volt szintén Ferdinánd követével *Dioszegyen is 1551-dik ének elején*, holott nevezett Martinuzius György, (kiről Jovius és Istvánffy szerint: maga I. Ferdinánd — mig János királyt élt, — mondani szokta, hogy ő Zápolya Jánostól csak egy csuklyás embert sajnál, a ki többet ér tizezer sisakos katonánál.) — a Batori kötésre a követek előtt megesküdt. — Végre jelen volt ugyancsak I. Ferdinánd követével Armbruster Kristóffal Nagyváradon, fenemlített Zaberini Mátyásnál 1554-dik ében ugyanazon év április 8-án adott utasítás folytán, a gyulai várörző katonaság fizetése és élelmezése iránt munkába vett egyezkedésen; és csakugyan itt Nagyváradon 1554-ik évi szeptember 18-án — pestises nyavalyában elhalálozván, — a mondott helyen temettetett el — az érintett sírkő tanúsítása szerint.

+ (Miképen tett gazdaggá egy szegény fiut a pamélakalap?) S. gróf nejével a vasuton utazván, midőn neje a vagon ablakán kinézett, drága paméláját a szél lekapta, fejjéről. A legközelebbi állomáson a gróf intézkedett, hogy a kalapot megkeressék s utána Baden-Badenbe vigyék. Pár nap múlva a kalap csakugyan megérkezett, s midőn az átadó jelenti, hogy egy szegény pásztorfiunak igen messze kellett utána szaladni, a gróf két aranyat vett ki zsebéből, hogy azt az átadandó pásztorfiunak kézbesitse. Erre a grófné azt az indítványt tevő, hogy a két aranyat a roulette egy számára tegyék be, s ha e szám ki nem huzatik, a fiunak más két aranyat küldjenek; ha pedig nyernek, osszszak meg azt a fiuval. A gróf beleegyezett, fölteszik a két aranyat s nyernek 10,000 frankot. Most pedig a grófné rábirta a férjét, hogy az egész nyereséget adassék át a fiunak, ki a 10,000 frankot csakugyan meg is kapta. Vajjon ezer ember közül hány ilyen jószívű akadna, mint e gróf pár?

+ (Anglia kereskedelmi hajóinak száma) a mult év végén hivatalos kimutatás szerint következőleg állott: Volt összesen 27,097 hajó, 4,558,740 tonna tartalommal. Az 1857-ben épült új hajók száma 1278, — 250,472 tonna tartalommal: 1012 fából, 38 vasból épült vitorlás hajó; 73 fa-, 155 vasgöcs; továbbá 17 hajó az amerikai gyarmatokból, és 74 más idegen gyárból került ki. Anglia kereskedelmi hajóinak száma, leszámítva az 622 törést szenvedett s 79 szétszedett hajót, a mult évben 628-al szaporodott.

Színházi napló.

Péntek, okt. 1. „Fox és Pitt.“ Történeti vigjáték 5 felv. Irta Gottschall, ford. Szigeti József.

Szombat, okt. 2. Uj szereposztással először: „Linda.“ Opera 3 felv. Donizettitől.

Vasárnap, okt. 3. Hegedüsné első föllépteül: „Tündérlak Magyarhonban.“ Népszínmű 3 felv. A nagyszámú közönség szíves tapsokkal üdvözölte a színház újonnan szerződött tagját. Szép dalai, különösen Fűredyvel együtt, viharos tetszésben részesültek. A népszínművekre ismét jobb idők várnak.

Hétfő, okt. 4. Ő császári királyi Apostoli Felsége névünnepére, a nézőhely teljes ünnepélyes kiváltságával: „Kunok.“ Eredeti opera 4 felv. Zenéjét szerző Császár György.

Kedd, okt. 5. Először: „Mátyás király lesz.“ Eredeti történeti színmű 5 felv. Irta Szigligeti. — Látványos színmű, lazán összefüggő csoportozatok és képek; itt-ott drámai erővel rajzolt egyes jelenetek. Úgy látszik, vasárnapi darabnak van szánva, a minék igen jó lesz. Ideje volna, a vasárnapi közönséget időszakonként más régiókba is átültetni, a különben elismerésre méltó és derék „Csikósok“ és „Bakancsosok“ légköréből. — Igen jó alakok voltak Egressy (Szilágyi Mihály), Jókainé (Hunyady Jánosné), Tóth József (Gara), Munkácsy Flóra (Gara Mária), Feleki (Mátyás király), Szigeti (Ujlaky), Réthy (kortesvezér). A színház tele volt.

Szerda, okt. 6. „Tücsök.“ Falusi életkép 5 felv. Irta Birch-Pfeiffer Sarolta.

Csütörtök, okt. 7. „Dom Sebastian.“ Nagy opera 5 felv. Zenéjét szerző Donizetti.

Szerkesztői mondanivaló.

4046. T... a. E. Gy. — Reméljük, a cikkek körül történt nem lényeges változások kielégíték önt. Az „irodalmi hang és illem“ határai, mikre előlegesen figyelmeztettünk mindenkit, a ki a „Nyílt tér“ igénybe akarja venni, szükségképpen úgy kívánták azt. Vajha ön hozzánk intézett magánlevelének is akadt volna egy előleges censored. Uramfia, minő beszéd egy írni olvasni tudó ember szájában! Minő gyanussá tehetné az még az igaz ügyet is! S minő fogalma van némely embernek egy lap szerkesztőségéről!

4047. B.-Ujvárosi egynehány joraváló embereknek. Lesz még alkalom, a „felzaklatott kíváncsiságnak“ eleget tenni. Csak hadd menjen sorba, mint a bírósálasztás. Jó lenne addig is egy nagyot mozdulni otthon, hogy lehessen érdemes tudósítónknak minél többet és jobbat referálni.

4048. Vinga F. Gy. — Nem tudjuk, Dumas melyik regényét érti ön; néhány megjelent magyar fordításban, s ez bizonyosan kapható is lesz. Határozott megjelölést kérünk. — A házi madaraink ellen emelt panaszt nem látjuk eléggé indokoltnak. Időről időre mindig akad egy-egy jó barátunk, a ki a lapjaink címrajzán látható golyókba és galambokba ütközik, s az ott öt év óta olyjóüzien pipázgató két magyar embert ki akarná turni konyhóikból. Nem fektetünk rá nagy súlyt, de alapos ok nélkül, s míg a Vasárnapi Ujság megtartja jelen alakját (melly eddig teljesen czélszerűnek bizonyult be), nem örömet vállánánk meg megszokott házi-madarainktól, s az alattok ülő, kifogyhatlan dohány, becsületes táblabíró és földmivelő alakoktól, kiknek aegise alatt indult meg bizonytalan utjára lapunk, mellynek azóta itt-ott azt a tisztességes nevet is adták, hogy: „Gólyás ujság.“ Tehát már itt némi historiai jogról is lehetne szó. Ön leginkább azt látszik restelni, hogy az a két magyar emberünk egyre csak pipázik és iszik, nem hogy már egyszer adolog után is látnának. Azt mondja ön, hogy: „a magyarnak is megtelt gondokkal a pohara, sokkal több teendője van, mintsem hogy a régi kényelemtől álmodjék — és e lapok is civilisátabbak — beillenek azok akármely angol lord kabinétfébe.“ Az utóbbi kedvező nézetet köszönettel fogadjuk lapjaink nevében, de ha ez helyes nézet, akkor a többivel könnyen kibékülhetünk. Nem a régi dologtalan embert ábrázolja ama két alak czimképünkön, hanem a mostani fáradó, munkás magyart, a ki munkája bevégeztével most is örömet gyújt pipára, és ül egy pohár bor mellé, hogy kezébe vegye az ujságlapokat, mellyek neki immár életszükségei közé tartoznak, kivált ha ezen ujságlapokban becsületes, hazafiai szellemet, s korszerű, hasznos és érdekes közleményeket talál. Erre irányozzuk főtörökvésünket, a többi azután, az a gólya meg a galamb, a pipa meg a bor — mellékes dolog. S ha egyszer jobb gondolatra akadunk, könnyen tul is adunk rajtok. Csak azt a nótát ne énekeljék soha rólunk:

„Ez a csárda rettenetes,
Gólya jár rá, nagy keleges,
Ha én gólyamadár volnék,
Illyen házra nem is szállnék!“

Ennyit a gólyakérdésben egyszer mindenkorra.

4049. Egy vén fanak árnyékában régen szenvedő Rózsafa. A czim hosszu, mint a szentiváni ének. Minden titulus és praedicatum ott van, de azután a vers is olly régies, mintha most írták volna le valami füstös pergamenről. Ki lehetne adni a „Régi magyar nyelvemlékek“ közt.

4050. Belényes K. T. — A barlang két rajza kezünkben van, az igen becses leírásal együtt. Siettetni fogjuk a közölhetést.

4051. T. ez. Vasárnapi Ujság directionának. Így kezdődik: „Ezen eset érdemes elolvasni.“ Az eset nem érdemes rá, hanem a levél vége igen, mellyben arra kéri a t. cz. directiót, hogy egy kis helyet adjon, mivel a közlő „fogadásba áll ugyanazon egyénnel, a kivel történt, hogy ujságokban meg fog jelenni, és így igen sajnálná, ha fogadását elveszítén.“ Ajánljuk a próbát más ujságban — van most elég.

4052. Kun-Madaras. K. F. — A méltánylat illy oldalról és modorban csak buzditólag hathat ránk. S bár illy fogékonysággal s illy tiszta jó akarattal találkoznánk mindenütt!

4053. Egerszalók L. J. — A cikkek meg fog jelenni.

4054. Azt fecsegi a fecske, hogy „Non cuivis contingit adire Korinthusba.“

4055. A remény gyakran esal. A mint a jelen példa is mutatja.

4056. Oh mint szeretlek! A „boros csupor“, melly e versnek tárgya, csak úgy érdekes, ha tele van (szóló-) humorral; de e „boros csupor“ valóságos vizeskorsó. Egyéb-kint elég folyékonyan van irva. „A világ baja“ czimű versről annak idejében elmondtuk véleményünket. A „Csillagfutásra“ nem emlékezünk.

4057. A torkos maeska. Csakugy zörög a csontja. Ime egy oldalbordája:

„Hej lánchordta teringettel!
A lencsémét mind megette,
Bár kelne ki a gyomrába,
Hogy ne ette meg hiába.
Mivel megetted lencsémét,
Ucczu! megeszlek most téged.“ — (Jó étvágyat!)

4058. Uj-Gyalla G. J. — A lotteria-huzások iránti kívánságot nem értjük világosan. fogadjunk mindig ki van irva a Politikai Ujdonságokban.

4059. Szilgetvár hős kapitánya. Legnagyobb hibája az, hogy igen darabos, döcögős. A rimekre is több gond fordítandó. Szerző vagy nehezen ír, vagy felületesen dolgozik.

4060. Kis-Kunságnak... Olly kövér földön illy sovány kis verszetel!

4061. Kakuk, kakuk, meddig élek? Felelet: a meddig a tiszavirág.

4062. A számár, mint paripa. Ennyiből áll az egész:

„Nyargal a büszke számár, hvgy látszatnék paripának;
Nem mene semmire de. Oh számarak számara!“
(Nem ajánljuk, hogy valami erős viszhangnak elszavalja ön.)

Nyílt tér.*)

Viszhang Tornyos Zsigmond urhoz, a Vasárnapi Ujság 40. számában a gyümölcsfák és szőlővesszőárok érdekében tett felszólamlására.

Az ipar bármely ága is csak azon esetben fejlődhetik kellő tökélyre, ha a kiállító (iparos, termelő, vagy művész) ipara termékét annak jelességéhez és befektetett szorgalmához aránylag maga árosíthatja, melly olykor tulcsigázott árakat csak az élénk verseny szabályozhat az igényekhez mérve méltányosan, minden egyéb árszabályozás nyomasztólag hatván az ipar fejlődésére.

Nem szükség külföldi forrásokhoz nyulnunk, van hazánkban is elég jelesnél jeles iskola, melly iparunk tetemes kárával a versenytéről csak azért szorul le, mert nincs módjukban, lajstromukat, illetőleg árjegyzeteiket olly mérvben közrebocsátni, mint Mayr Károly és dr. Entz uraknak; ez okból jelen lapok utján is felhívom a hazai gyümölcs- és szőlőiskolák tulajdonosait, illetőleg kezelőit, mint tevém ezt „Kertgazdaság“ lapom utján, hogy iskolájuk lajstromát és árosítását vélem közölve, azt lapom által egész terjedelmében kibocsáthassam és az által kertészkedő és szőlész közönségünk, igényeihez mérve a legjobb s aránylag legolcsóbb forrást önként megválasztassa.

Egyébiránt a kertészeti tárgyak árosítása mindig csak mellék tekintet alá jó, tekintve azok fajvalódiságát, és hitelességét, tenyésztési eljárását és az iskolaföld minőségét; ezekre nézve kell szót emelni a nyílt téren, és figyelmeztetni a közönséget olly adatokra, mellyek irányul szolgálhatnak, hogy mindenki maga káran tanulni ne legyen kénytelen, nem pedig az árosítás ellen, melly mindenkinek szeme előtt állván, önkénye szerint igénybe veheti vagy mellőzheti a drága iskolát, de zsákban macskát vesz közönségünk mindig, ha a tapasztaltak hiteles és jólelkű adatai irányul nem szolgálnak. Erre nézve tehát megnyitom „Kertgazdaság“ lapom hasábjait, s magam is irányadólag fogok e tárgyhoz szólani.

Lukácsy Sándor, a „Kerti Gazdaság“ szerkesztője.

* E rovatban közölt cikkekért csupán a sajtóhatóság irányában vállal felelősséget a Szerk.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naplár	Gör.-oros naplár	Nap-		Izraelit. naplár	Hold-	
			kelet	nyug.		kelet	nyug.
Oktober			Sept. (6)		Marsch		
10 Vasárn.	C 20 B. Fer.	C19 Ged	28 E20 Kar.	6 11 5 23	2	10 13 6 25	
11 Hétfő	Philomillasz.	Kálmán	29 Cyriacus	6 12 5 21	3 Bjt. Ab	11 24 6 58	
12 Kedd	Miksa püsp.	Miksa	30 Gergely	6 14 5 19	4	0 25 7 43	
13 Szerda	Kálmán. Ed.	Ödön	1 Október	6 15 5 18	5 Abad.	1 15 8 37	
14 Csütört.	Kallszt püsp	Kallszt	2 Cyprián	6 17 5 15	6 Bjt. Jer	1 56 9 42	
15 Péntek	Teréz szüz	Teréz	3 Areop D.	6 18 5 13	7 (puszt.)	2 25 9 42	
16 Szombat	Gál apát. Fl.	Gál	4 Hieroth.	6 19 5 12	8 Sab.	2 45 *	

Holdnegyed: ☾ Első negyed 15-én 1 óra 58 perczkor délután.

TARTALOM.

Zrinyi a költő (folyt. arczképpel) P a u l e r Gyula. — Szabadban. Dózs a D. — Az üstökösök. — Képek Montenegróból (2 képpel). — A titkos itélőszékek a 13-16. századokban. R-y. G-v. — Nehány szó a cselédekről (vége). Jenevai L. — Tárház: Felhívás a hazai juhtenyésztőkhez az országos törzskönyv ügyében. — A garasbankok. — Irodalom és művészet. Egyházi és iskolai hírek. Ipar, gazdaság, kereskedés. Közintézetek, egyetek. Balesetek. Jótékonyások. Közlekedés. Mi ujság? Levelezés. Egyveleg. Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Nyílt tér. Heti naptár.

ELŐFIZETÉSI JELENTÉS.

A Vasárnapi Ujság jelen félévi folyamából teljes, a Politikai Ujdonságokból néhány szám hiányával, példányokkal folyvást szolgálhatunk.

Előfizetési árak

Félévre, azaz július—decemberre a Vasárnapi Ujságra magára 2 ft. 30 kr.
A Politikai Ujdonságokkal együtt félévre 4 „ — „
Évnyegyre, azaz október—decemberre mindakét lapot együtt véve 2 „ — „

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala
(egyetem-utca 4. sz.)

Felelős szerkesztő: Pákh Albert.